

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Fenomén dětských vojáků na příkladech vybraných zemí:

Uganda a Demokratická republika Kongo

Diplomová práce

Autor: Bc. Michaela Medunová

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie – africká studia

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza Ph. D.

Hradec Králové, 2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 5. června 2017

.....

podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucímu práce panu Mgr. Janu Prouzovi, Ph. D. za odbornou pomoc, trpělivost a ochotu při vedení této práce.

Anotace

MEDUNOVÁ, MICHAELA. Fenomén dětských vojáků na příkladech vybraných zemí: Uganda a Demokratická republika Kongo. Hradec králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2017, 76 str.

Diplomová práce

Problematika dětských vojáků je v současné době nejvíce spojována se státy, v nichž probíhá ozbrojený konflikt. Otázkou však zůstává, zda je tomu tak, nebo je zapotřebí hledat i další možné příčiny rekrutací. Dnes se tento fenomén týká zhruba 300 000 dětí na celém světě, většina z nich se přitom nachází na africkém kontinentě.

Diplomová práce pojednává o fenoménu dětských vojáků právě v Africe a jejím hlavním cílem je odpovědět na otázku, proč stále dochází k rekrutaci dětských vojáků? Fenomén dětských vojáků bude podrobněji analyzován na případech vybraných afrických zemí, Ugandy a DRK. S pomocí komparativní metody poskytne práce také informace o úspěšnosti či neúspěšnosti programu DDR (program Odzbrojení, demobilizace a reintegrace) v těchto zemích.

Práce bude rozdělena na část teoretickou, která shrne ve svých kapitolách definici dětského vojáka, obecné příčiny vedoucí k rekrutacím (např. ozbrojené konflikty, socioekonomické faktory, ...) charakteristiku programů DDR. Druhá část práce analyzuje situaci dětských vojáků v Ugandě a DRK. Závěrečná kapitola práce využije metodu komparativní, ve které budou teoretické příčiny rekrutací dětských vojáků či programů DDR porovnány se situacemi vybraných zemí.

Klíčová slova: Afrika, dítě, dětský voják, rekrutace, válka

Annotation

MEDUNOVÁ, MICHAELA. The Phenomenon of Child Soldiers with Examples from Selected Countries: Uganda and Democratic Republic of Congo. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2017, 76 pp.

Master's thesis

The problem of child soldiers is nowadays being mostly associated with countries which suffer from armed conflict. Whether this is truly the case or we have to search also for other possible causes of recruitment, is a question that requires further research. The phenomenon currently affects approximately 300,000 children worldwide, while the majority of them live in the African continent.

This master's thesis focuses on the phenomenon of child soldiers in Africa and its main objective is to examine why does it still occur and why are child soldiers still being recruited. The phenomenon will be analysed in detail on case studies of selected African countries – Uganda and DRC. I will use comparative method to showcase a level of success of the DDR program (Demilitarisation, Demobilisation and Reintegration) in those countries.

The thesis will be structured into first theoretical part which will summarize the definition of a child soldier, the general causes leading to recruitment (e. g. armed conflicts, socio-economic factors, etc.) and the features of the DDR programs. The second part of the thesis will provide an analysis of the situation of child soldiers in Uganda and DRC. Concluding chapter will use the comparative method and the theoretical causes of child soldiers' recruitment and DDR programs will be compared with the actual situations in selected countries.

Key words: Africa, child, child soldiers, recruitment, war

Obsah

Úvod	8
1. Dětsíí vojáci	11
1.1 Definice dětského vojáka.....	11
1.2 Dětsíí vojáci v historii.....	12
1.3 Problematika dětských vojáků ve světě.....	14
1.3.1 Afrika	14
1.3.2 Latinská Amerika.....	19
1.3.3 Evropa.....	20
1.3.4 Asie a Blízky východ	21
1.4 Teoretické příčiny vedoucí ke vzniku dětských armád.....	24
1.4.1 Sociální a ekonomické faktory	26
1.4.2 Ochrana jako faktor	26
1.4.3 Ideologické a kulturní faktory.....	27
1.4.4 Válka/ozbrojený konflikt jako příčina dětských vojáků	27
1.4.4.1 Antropologické příčiny válek/ozbrojených konfliktů	28
1.5 Způsoby rekrutování	31
1.6 Následky rekrutování.....	32
1.7 Právní dokumenty zajišťující ochrnu dětských práv	33
1.7.1 Deklarace práv dítěte	33
1.7.2 Úmluva o právech dítěte	34
1.7.3 Opční protokoly k Úmluvě o právech dítěte.....	35
1.7.4 Ženevské úmluvy k ochraně obětí ozbrojených konfliktů a Dodatkové protokoly	36
1.7.5 Africká charta práv a blaha dítěte	38
1.7.6 Další dokumenty zabývající se problematikou dětských vojáků	39
2. Programy DDR.....	40
2.1 Odzbrojení	41
2.2 Demobilizace	42
2.3 Reintegrace	43
3. Fenomén dětských vojáků v Demokratické republice Kongo	45
3.1 Demokratická republika Kongo od zisku nezávislosti	46
3.2 Dětsíí vojáci v Demokratické republice Kongo.....	50

3.3 Ženy a dívky v Demokratické republice Kongo	52
3.4 Program DDR v Demokratické republice Kongo	53
4. Fenomén dětských vojáků v Ugandě.....	55
4.1 Uganda od zisku nezávislosti.....	55
4.2 Lord's Resistance Army (LRA) a Joseph Kony	57
4.3 Dětsí vojáci v Ugandě.....	60
4.4. Ženy a dívky v Ugandě.....	61
4.5 Reintegrační programy v Ugandě	62
Závěr	64
Prameny a literatura	68
Přílohy.....	74

Úvod

Problematika dětských vojáků je spojována především se státy či oblastmi, které se potýkají s ozbrojenými konflikty či válkou ovlivňující situaci v zemi i dlouho po ukončení bojů. Dle odhadů mezinárodních organizací je dnes zhruba 300 000 dětí okradeno o dětství a zapojeno, dobrovolně či nedobrovolně, do ozbrojených konfliktů a válek. Tímto krokem dochází k hrubému porušování, nerespektování a pohrdání základními lidskými právy, poněvadž, dle mezinárodního práva, je verbování dětí do ozbrojených skupin zakázáno. Bohužel, k tomuto nedochází pouze ze strany rebelů ale i také se těchto činů dopouštějí mnohdy i vládní jednotky. Mnoho dětí tak vyrůstá v prostředí plném bojů a násilí a mnohdy nazná ani žádné jiné. Děti jsou unášeny ze svých domovů, od svých rodin a jejich výcvik je veden k zabíjení a bojům. Snad nikdo si nedokáže představit, jakým psychickým a fyzickým mukám, od doby únosu, jsou tyto děti vystavovány, než se z nich stane konečný „produkt“ – dětský voják.

Dokladem zvyšujícího se zájmu o tuto problematiku by mohl být také fakt, že se otázka dětských vojáků dostává do čela zájmu mnoha vládních¹ i nevládních² mezinárodních organizací, jejichž cílem je počet dětských vojáků zredukovat a pomoci bývalým dětským, i dospělým, vojákům s návratem do běžného života. Další důležitou roli hraje do jisté míry i zájem médií, díky kterým se tato problematika dostává stále více do vědomí světové společnosti, což je velice důležité, neboť děti jsou budoucností každé společnosti ve světě

¹ Mezi nejznámější vládní organizace zabývající se fenoménem dětských vojáků patří:

UNICEF neboli Dětský fond OSN, který je jediným orgánem pověřeným OSN, aby dohlížel na ochranu dětských práv.

UNESCO, jehož programy se zaměřují „na podporu kultury, míru a udržitelného lidského rozvoje.“ (Informační centrum OSN v Praze)

ILO čili Mezinárodní organizace práce, která zdůrazňuje, že využívání dětí v ozbrojených konfliktech je tou nejhorší formou dětské práce.

² Mezi nejznámější nevládní organizace upozorňující na problematiku dětských vojáků patří např. Amnesty International, CARE, Human Rights Watch, Save the Children, Invisible Children, Child Soldiers International, World Vision a mnoho dalších.

a působení, již zmíněných dětských vojáků značně narušuje její život a vůbec celý další vývoj. Lidé tak žijí, tedy spíše přežívají v neustálém strachu.

Problematiku dětských vojáků jako téma diplomové práce si autorka vybrala právě proto, že se jedná o stále aktuálnější téma (v současné době slyšíme či čteme o využívání a zneužívání dětí například ve značně medializovaném Islámském státě, kde jsou děti využívány na různých pozicích, dívky zaujímají úlohu sexuálních otrokyň a chlapci plní role bojovníků). Jelikož, jak již bylo zmíněno, jsou dětské vojáky problémem zastoupeným po celém světě, bude diplomová práce zúžena na africký kontinent, konkrétně na situaci dětských vojáků v Ugandě a Demokratické republice Kongo.

Práce bude psána formou komparativní případové studie, jejímž hlavním cílem bude analýza problematiky dětských vojáků ve vybraných afrických zemích vedoucí k objasnění hlavních příčin, které stojí za verbováním dětí do dětských armád Ugandy a Demokratické republiky Kongo, včetně porovnání využívání dětských vojáků v obou státech.

Autorka se rozhodla diplomovou práci rozčlenit do čtyř kapitol. První kapitola bude věnována definici dětského vojáka, historii využívání dětí v konfliktech či válce, krátkému přehledu dětských vojáků ve světě a příčinám, které vedou k rekrutování dětí do vládních či povstaleckých jednotek.

Druhá kapitola se soustředí na programy DDR neboli na programy odzbrojení, demobilizace a reintegrace, na jejich cíle a fáze, jež se staly součástí mírových procesů po ukončení ozbrojeného konfliktu či války.

Třetí a čtvrtá kapitola bude věnována fenoménu dětských vojáků v Ugandě a Demokratické republice Kongo. Kapitoly se zaměří jak na současnou situaci dětských vojáků v Ugandě, tak i na období dřívější, neboť jsem toho názoru, že pokud chceme současnost, musíme znát i minulost dané země. Součástí obou kapitol bude také popis průběhu rekrutace vycházející z dostupných výpovědí bývalých dětských vojáků.

Přestože, jde dnes už o dost diskutované téma, zdrojů v českém jazyce není stále mnoho, pomohly autorce zdroje v anglickém jazyce (elektronické i tištěné) ale také televizní dokumenty: *Za Dárfúr, Neviditelné děti či Slzy Konga*. Cennými zdroji jsou také zprávy mezinárodních organizací³, které přinášejí ucelené informace o situaci a této problematice vůbec. Přestože seznam všech použitých zdrojů bude uveden na konci práce, uvedla bych ty, jež se pro mne staly klíčovými: *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentu, regionů a států* (J. Klíma), *Nejnovější dějiny Afriky* (K. Lacina), *Afrika v nás I, II* (L. Klicperová, V. Šilha, O. Šilhová), *Child Soldiers* (A. Honwana), *Promotion and Protection of the Rights of Children: Impact of Armed Conflict on Children* (G. Machel) či *Child Soldiers: From Violence to Protection* (M. Wessells).

³ UNICEF či Child Soldiers International. (CHSI)

1. Dětsí vojáci

1. 1 Definice dětského vojáka

K porozumění problematiky dětských vojáků, je důležité si nejprve vysvětlit termín dětský voják. Organizace UNICEF vymezuje definici následovně:

„Dětský voják je jakákoliv osoba mladší osmnácti let, která je součástí pravidelné nebo nepravidelné ozbrojené síly nebo ozbrojené skupiny, neomezené však jen na děti. Může sloužit v jakékoliv funkci, zahrnující nejen bojovníky, ale i kuchaře, nosiče, poslíčky a další, kteří takovouto skupinu doprovází. Definice zahrnuje i dívky, které jsou rekrutovány ze sexuálních důvodů a pro nucená manželství. Nejedná se tedy jen o dítě, které nosí nebo nosilo zbraň“ (UNICEF 1998).

Roku 1997 se v Kapském městě konala konference, jejíž účastníci se zabývali problematikou rostoucího počtu dětí, které jsou součástí ozbrojených sil. Hlavním cílem této konference bylo vytvoření preventivních opatření, která by mohla zamezit rekrutování dětí. Výsledkem této konference v jihoafrické metropoli jsou *The Cape Town Principles and Best Practises* včetně výše uvedené definice dětského vojáka. Dokument se vztahuje na země, ve kterých dochází k rekrutování dětských vojáků.

Je mnoho způsobů, jak se tyto děti stávají bezcitnými zabijáky. Jedním z nejefektivnějších způsobů je přinucení násilím, unesení z domovů, ulic, škol či sirotčinců (Weiss 2007: 35–45). Děti, které nemají žádné zázemí, se většinou k ozbrojeným skupinám připojí dobrovolně, jelikož jim armáda nahrazuje rodinné prostředí včetně těsné vazby na velitele, ale i pravidelný přísun potravy a oblečení.

Velitelé ozbrojených skupin dávají přednost dětem před dospělými na realizování plánovaných útoků, protože děti jsou na rozdíl od dospělých snadněji manipulovatelné a jsou schopné v určitém počtu páchat ty nejneuvěřitelnější zvěrstva. V mnoha případech jsou s dětmi odvečeni i rodiče,

na kterých se jejich děti učí násilí. Velitelé zastávají tezi, že pokud dítě dokáže zabít rodiče, je překonána jakási hranice od předešlého života, neboť, kdo dokáže zabít rodiče, nemá už žádné zábrany. (Weiss 2007: 42–43)

Rozkaz, který musí dětský voják vykonat, zní jasně: nesmí přemýšlet ani cítit, zkrátka nesmí projevit slabost. Musí dělat jen to, co je mu nakázáno, jak zní název jedné knihy týkající se této problematiky: „*Poslouchej, zabíjej nebo zemři*“ (Weiss 2007). Jediné, co je jim dovoleno se učit, je zabíjet, rabovat, bojovat, což se jim zdá postupem času normální.

1. 2 Dětsí vojáci v historii

Fenomén dětských vojáků není fenoménem současné doby a netýká se jen a pouze afrických států či států Blízkého východu. Pokud by se autorka poohlédla zpět do historie, našla by zárodky dnešních dětských vojáků již ve starověkém Řecku a Římě. Již v období slavného Spartaka byli sedmiletí chlapci odebíráni rodičům, aby prošli vojenským výcvikem. (Stavrou 2010: 10) Ve starověké Spartě byly chlapci ve věku sedmi až devíti let vedeni k vojenskému umění, ale neúčastnili se přímo bojů. Zastávali úlohu například nosičů štítů. (Singer 2006: 9-10)

Pro období středověku, byly charakteristické křižácké výpravy, jejichž součástí by byly i dětské křížové výpravy (ty měly údajně proběhnout roku 1212). Smyslem těchto výprav bylo osvobození Jeruzaléma od muslimské nadvlády. Údajně tomuto cíli měla pomoci dětská nevinnost. Historici však tyto dětské křižácké výpravy dnes zpochybňují. Dále chlapci pomáhali rytířům v péči o zbraně či koně.

Za císaře Napoleona začala jeho armáda ve větším počtu děti do svých řad, především období Velké francouzské revoluce. Dle zdrojů v Napoleonově armádě sloužili dvanáctiletí chlapci. (Honwana 2006: 25)

V novověkém období se nám dále nabízí období druhé světové války a s ním Hitler Jugend, organizace pro chlapce ve věku čtrnáct až osmnáct let, která propagovala režim tehdejšího Německa, tzn. nadřazenost árijské rasy a silný antisemitismus. Členové nejprve sloužili jako zvláštní doručovatelé, kteří roznášeli povolávací rozkazy a přidělové lístky. Součástí vojenské výchovy této organizace byla výuka a porozumění taktice i znalost zbraní. Po srpnu 1940 začali chlapci z HJ sloužit jako pomocníci civilní protiletectvé obrany ve všech větších městech. Hlavní myšlenkou Hitler Jugend bylo dovést její členy do německé armády. Organizace fungovala až do konce druhé světové války. Z dětí tak vzešli de facto fanatici, nebojící se jít na smrt. Na počátku války měla organizace přes osm milionů členů. Aktivita dívek byly omezené, jelikož jejich hlavním úkolem bylo rodit zdravé a rasově čisté německé chlapce. Pro dívky byla vytvořena BDM neboli Bund Deutscher Mädel (Svaz německých dívek), jehož členky se staraly o raněné vojáky, pomáhaly v početných rodinách atd. V květnu roku 1942 byly založeny první výcvikové tábory domobrany pro mládež ve věku šestnáct až osmnáct let, kde se muži povinně zúčastnili kurzu pod vedením armádních instruktorů. Existovaly také tábory pro dívky i chlapce již od deseti let.

1. 3 Problematika dětských vojáků ve světě

V současné době bojuje, již zmíněných, zhruba 300 000 dětských vojáků v přibližně 75 % válečných konfliktech a necelá polovina dětských vojáků se nachází v afrických státech (Waisová 2007: 97). Situace je závažná například v Ugandě, Demokratické republice Kongo, Jižním Súdánu, Súdánu, Etiopii, Eritrey, Sierra Leone, Alžírsku, Libérii, Rwandě a Středoafrické republice (Keitetsi 2004: 278). Dle názoru autorky je vysoký počet dětských vojáků spojován s africkým kontinentem právě proto, že od dekolonizace se státy potýkají s neustálými ozbrojenými konflikty.

Dětské bojovníky je možné nalézt také v ostatních státech světa, jako například v Barmě, Palestině či Afghánistánu a Kolumbii. Vzhledem současnému dění v Iráku a Sýrii, není ani v této zemi nezvyklé vidět dítě se zbraní v ruce. Mezi evropské země, využívající dětské vojáky, patří Rusko, kde jsou využívány jen k boji na území Čečenska (Waisová 2007: 101).

1. 3. 1 Afrika

Sierra Leone

Sierra Leone se začala více ekonomicky hroutit⁴ za prezidenta Josepha Saidu Momoha. Právě v tomto období se do popředí dostává rebelská skupina RUF,⁵ kterou vedl Foday Sankoh. (Woods 2010: 13–14). Tento muž je proslulý tím, že od 90. let nabíral do své armády členy, které hledal v uprchlických táborech podél hranic s Libérií, odkud útočil na Sierru Leone. (Gberie 2005: 24–27)

⁴ Dochází k uzavírání škol, nejsou ekonomické prostředky na státní úředníky atd.

⁵ RUF či Jednotná revoluční fronta se stala první skupinou verbující děti mladší osmnácti let během této války, až 30% tvořily dívky. Často je možné slyšet pojem „manželky vojáků“, ale tento termín je opravdu pouze eufemismem pro sexuální otrokyně, protože mnoho dívek, které odmítly sex, bylo přísně potrestáno či zabito. (Wessells 2006: 95) Součástí RUF byly také oddělené chlapecké a dívčí jednotky – Small Boys Units a Small Girls Units. (Mazurana, McKay 2004: 94)

Roku 1992 se k moci v zemi dostala PRC⁶, v jejímž čele stanul Valentin Strass (Codesria 2000: 15) a rebely se podařilo zahnat na východ země. Dne 30. listopadu došlo k podepsání míru mezi rebely a vládou (Codesria 2000: 27).

V roce 1997 byl svržen prezident Ahmad Fejan Kabbah revolučními jednotkami AFRC, jež spolupracovaly s RUF. Pod vlivem ECOWAS byly do země vyslány jednotky, které měly za úkol uzavřít mír, což se jim nepodařilo. Úspěchem však bylo opětovné dosazení Ahmada Tejan Kabbahu do funkce prezidenta Sierra Leone v roce 1998, který 7. července 1999 uzavřel mír s vůdcem RUF Sankohem (Brown 2011: 398–399). Uzavření míru bylo pro RUF výhodné, jelikož tímto krokem získala RUF nárok dosadit si své členy do vládních pozic. Mír však netrval dlouho a dochází ke znovuvyhrocení konfliktu, který definitivně skončil až 18. ledna 2002. V květnu téhož roku zvítězil v prezidentských volbách opět Ahmad Tejan Kabbah (Klíma: 2012: 505), kterému se podařilo, ve spolupráci s Kofi Annanem, dát vznik Zvláštnímu soudu pro Sierra Leone. Dále v témže Sierra Leone ratifikovala Opční protokol a byla stanovena minimální věková hranice pro dobrovolnou účast v armádě na osmnáct let.

Během války v Sierra Leone bojovaly děti jak na straně armády tak na straně rebelů. Na případu tohoto státu je možné pozorovat, jak hroutící se stát nutil děti k „dobrovolné“ účasti v boji. RUF měla, na rozdíl od vlády státu, značné ekonomické zázemí, které jí plynulo z diamantových dolů. Někteří pozorovatelé uvádějí, že během tohoto konfliktu bylo rekrutováno až 48 000 dětí (Wessells 2006: 165).

⁶ Prozatímní národní vládní rada.

Súdán

Súdánský stát je rozdělený na tři oblasti – Severní, Jižní a Západní. V čele každé z oblastí stojí vůdce jmenovaný centrální vládou. Právě západosúdánský region Dárfúr je známý pro svůj vleklý konflikt, který započalo v roce 2003 povstání proti tehdejší arabské vládě ve městě Chartúm (Za Dárfúr 2007). Proti vládě se postavilo JEM (Hnutí spravedlnosti a rovnosti) a SLA (Súdánská osvobozenecká armáda). Povstalci podnikli útok na letiště El-Fasher, jehož výsledkem bylo vyústění tohoto konfliktu ve válku (Boček, Kylián, Machek et al. 2008: 12). Prezident Umar al-Bašír si pozval na pomoc arabské milice Janjaweed⁷. Jedná se tedy o konflikt mezi arabským obyvatelstvem a původními obyvateli, což ale súdánská vláda odmítá (Klíma 2012: 468). Proběhlo několik neúspěšných jednání mezi rebely a vládou, příměří nebylo dosaženo ani s pomocí OSN či AU.⁸

Ke zhoršení zdejší situace dochází v roce 2008, kdy byl prezident Bašír obviněn ze zločinů proti lidskosti, což Bašír odmítl a dál vykonával funkci prezidenta. Následně byl roku 2010 opět v postu prezidenta potvrzen. Můžeme říci, že volby rozhodně nebyly spravedlivé ani demokratické. V čele státu tak stojí prezident, který je spojován s genocidou v Dárfúru. (Klíma 2012: 489)

Dle údajů z roku 2008 tehdy bojovalo v súdánském Dárfúru přes 6 000 dětských vojáků a mnoho z nich, byly děti mladší jedenácti let. Stejně jako v ostatních konfliktech Afriky, i zde bojují děti jak na straně rebelů tak i vlády i přesto, že v Súdánu je dle mezinárodního práva zakázáno využívat k boji děti mladších osmnácti let. (Idnes 2008)

⁷ Janjaweed neboli Dáblové na koních bojují nejen v Dárfúru ale i v Čadu, ale největší investor do ropného odvětví, Čína, tlačila na uklidnění., což se jí v roce 2006 podařilo. Dnes jsou jedním z předních aktérů tohoto konfliktu. Vláda spojení s Janjaweed popírá. Přepadávají a plení vesnice, muže většinou zabijí, dívky odvedou, ženy znásilní a zbytek dětí např. zmrazí. Nakonec vesnici vypálí.

⁸ Nadějným výsledkem byla společná mise AU a OSN UNAMID zajišťující humanitární pomoc.

Středoafriická republika

Od zisku nezávislosti na Francii v roce 1960 se i tato země potýká s neustálými převraty či konflikty.⁹ V roce 2013 došlo hnutím Séléka¹⁰ k převratu, v jehož čele stál Michel Djotodia, který se stal novým prezidentem a započal konflikt ve Středoafriické republice. Djotodia ale odstoupil na počátku roku 2014, protože nedokázal vyřešit neshody mezi obyvatelstvem křesťanským a muslimským.(Šmolík 2014a) Do převratu tu spolu muslimové a křesťané žili relativně v klidu.(Šmolík 2014c)

Odpovědí OSN na tento problém bylo ustanovení vojenské mise FOMAC/MISCA, jež měla násilnosti v zemi zklidnit. Na některých místech k tomu opravdu došlo, avšak konfliktních oblastí bylo pořád více, středoafriický konflikt dál eskaloval. Svě domovy muselo opustit mnoho lidí, převážně muslimů a situace se nezlepšila ani odstoupením Djotodia. (Šmolík 2014c)

Dle informací UNICEF v roce 2013: *„Ve Středoafriické republice jsou ozbrojeným konfliktem vážně ohroženy životy více než 600 000 dětí. UNICEF pokračuje v poskytování krizové humanitární pomoci a do země samotné i uprchlických táborů v sousedních zemích dodává léky, zdravotnické pomůcky, tablety na čištění vody, léčebnou stravu, moskytiéry, nepromokavé plachty, rodinné soupravy na vodu a další pomoc. Součástí úsilí UNICEF je také dosažení toho, aby děti, které byly v rozporu s přijatými mezinárodními smlouvami nabrány do ozbrojených skupin jako dětští vojáci, byly propuštěny a mohl jim být umožněn návrat do normálního života. Tyto děti se nestávají dětskými vojáky dobrovolně – většina z nich (chlapců i dívek) je ze svých domovských komunit odvečena násilím nebo jde o sirotky či opuštěné děti, které zůstaly zcela bez ochrany, a snadno se tak stávají obětí verbířů ozbrojených skupin.“*(UNICEF 2012)

⁹ Příkladem by mohla být vláda Bokassy I. směřující k diktatuře, operace Barracuda, konflikt mezi Severem a Jihem, převrat v roce 2003 či občanská válka z roku 2004.

¹⁰ Jedná se o povstaleckou skupinu, která je tvořena muslimy a která započala současný konflikt ve Středoafriické republice. Seléka útočila především na křesťany, kteří si vytvořili vlastní domobranu Anti-balaka.

„Jsme svědky bezpříkladné úrovně násilí proti dětem. Mnoho jich bylo naverbováno ozbrojenými skupinami a také na ně přímo cílili při odvetných útocích,“ řekl zástupce UNICEF v zemi Souleymane Diabate a dodal: *„Zaměřovat útoky na děti je porušením mezinárodních lidských práv a musí být okamžitě zastaveno.“* (Novinky.cz 2014)

Libérie

V Libérii proběhly dvě občanské války, které zemi značně ochromily. Obě byly charakteristické vážným porušováním lidských práv. První proběhla v letech 1989 až 1996. Druhá občanská válka započala roku 1997 a skončila podepsáním míru mezi LURD (Sjednocení Liberijci za smíření a demokracii), MODEL (Hnutí za demokracii v Libérii) a vládou v roce 2003. Prezident Taylor, který je znám pro rekrutaci dětských vojáků rezignoval 11. srpna 2003 a v roce 2012 došlo k jeho odsouzení Mezinárodním soudem pro válečné zločince v Haagu. Prezidentkou se v roce 2005 stala Ellen Johnson-Sirleafová, která svůj post obhájila znovu ve volbách v roce 2011. (Klíma 2012: 506–507)

Dle odhadů se obou těchto válek účastnilo mezi 21 000 a 36 000 dívek a chlapců, kteří se bojů účastnili přímo či nepřímo (Child Soldiers International 2012: 79). Přibližně 75 % dívek, které se rozhodly využít pomoc různých programů a center, potvrdilo sexuální zneužívání (UNICEF 2005). Stejně jako v ostatních zemích, i v Libérii docházelo k rekrutaci dětských vojáků povstaleckými skupinami i vládními jednotkami.

V letech 2003 až 2004 probíhal v Libérii program DDR, na kterém se podílela tehdejší vláda spolu s LURD a MODEL. Tento program zaznamenal úspěch, neboť došlo k demobilizaci více než 10 000 dětí a ve většině případů došlo ke znovupřijetí svými rodinami (Child Soldiers International 2009: 79). Své programy měl v zemi také UNICEF spolu s misí OSN UNMIL. Dle Global Report 2008 bylo do reintegračního programu zapojeno přibližně 90 000 dětí (Child

Soldiers International 2009: 213). Od ukončení druhé občanské války není v zemi zaznamenána rekrutace dětských vojáků, což však neznamená, že v zemi dětští vojáci již nejsou.

Mozambik

V letech 1977 až 1992 proběhla v Mozambiku občanská válka, ve které bylo zapojeno přibližně 25 500 dětí, tedy osob mladších 18-ti let. Děti se účastnily bojů jak na straně FRELIMA (Fronta za osvobození Mozambiku) tak na straně RENAMA (Národní odpor Mozambiku). Ze statistik procesu DDR vyplývá, že na straně FRELIMA se zúčastnilo bojů 16 553 dětí a na straně RENAMA 8 945 dětí. V současné době neslouží v ozbrojených službách Mozambiku osoby mladší osmnácti let. (Kuruc 2011: 41-42)

1. 3. 2 Latinská Amerika

Zhruba od šedesátých let dvacátého století se jsou dětští vojáci aktivní v bojích i v Jižní a Střední Americe, například během občanské války v Guatemale v letech 1960 až 1996 byla řada dětí rekrutována do opozičních jednotek.

Během občanské války ve státě Salvador bylo přibližně 20% opoziční ozbrojené skupiny Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional tvořeno dětmi, které byly násilně naverbovány. Šlo především o děti z chudých zemědělských oblastí země. Jejich počet dosahoval 2 000. (Denov 2010: 26–28). Kolumbie zůstává jediným státem, ve kterém bychom našli dětské vojáky. Organizace Human Rights Watch přinesla v roce 2005 zprávu o předpokládaném počtu 11 000 dětí, které zde bojují pro vládní či nevládní ozbrojené skupiny. Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia a Ejército de Liberación Nacional jsou dvě opoziční ozbrojené skupiny s největším počtem dětských vojáků

na tomto území. (HRW 2005). Dnes je oblast Latinské Ameriky z důvodu poklesu počtu ozbrojených konfliktů, oblastí s minimálním počtem dětských vojáků.

1. 3. 3 Evropa

Náš kontinent není s problematikou dětských vojáků spojován, avšak ani Evropa není výjimkou. Příkladem státu, kde bychom mohli v minulosti nalézt obraz dětí účastnících se, se zbraní v rukou, války, by mohla být dnes již bývalá Jugoslávie. Během války v tehdejší Jugoslávii byly děti využívány jako agenti, poslové i nosiči. V letech 1992 až 1995 bylo do ozbrojených sil a skupin rekrutováno přibližně 3 000 – 4 000 dětí.

Během této války byly nejvíce postiženy dospívající a mladé dívky. Můžeme říci, že během války na Balkáně, se znásilnění dívek stalo součástí plánu jedné nebo druhé strany. V této válce, která byla válkou bez hranic a pravidel, byly mladé dívky snadným cílem, který dokázal výrazně oslabit soupeřící stranu. Během války na Balkánském poloostrově bylo jen v Bosně znásilněno více než dvacet tisíc muslimských dívek. (Honwana 2006: 31)

1. 3. 4 Asie a Blízký východ

Asie

V Asii je možné nalézt hned několik míst, která jsou spojována se silnou koncentrací dětských vojáků. Největší počet dětských vojáků nalezneme na Filipínách, Srí Lance, v Barmě, Afghánistánu ale také v Izraeli. V Afghánistánu, Srí Lance¹¹ a Iráku byly v letech 2004–2007 děti využívány především k sebevražedným atentátům. Největší výskyt sebevražedných mladých atentátníků v těchto zemí byl v Afghánistánu, kde se jejich celkový počet odhadoval přibližně na 8 000. (Denov 2010: 29)

Barma, země velice známá mnoha etnickými či náboženskými konflikty, během kterých dochází k nejhorším zločinům porušujících základní lidská práva – verbování dětí, znásilňování či otroctví. V Barmě se na ozbrojeném konfliktu podílí zhruba 50 000 dětských vojáků, ale organizace HRW hovoří o počtu až 70 000. Vlivem takto vysokého počtu je Barma považována za stát s největší počtem dětských vojáků na světě. (Pasz 2014)

V tomto regionu jsou ozbrojené síly a skupiny tvořeny až ze šedesáti procent dětskými vojáky mladšími osmnácti let. Také zde dochází k obchodování s těmito dětskými vojáky. Podle HRW se cena za jednoho dětského vojáka pohybuje přibližně mezi 15 až 35 USD.

V srpnu roku 2013 bylo barmskou armádou Tatmadaw propuštěno šedesát osm dětských vojáků. „*Stalo se tak v rámci společného akčního plánu barmské vlády a OSN o naprostém ukončení nábore dětí a jejich služby v armádě.*“ V důsledku příměří mezi barmskou armádou a etnickými jednotkami se snižuje počet verbovaných dětí. Děti jsou v těchto armádách využívány například jako minohledači. (Kunová 2013)

¹¹ Občanská válka, která se odehrála na Srí Lance v letech 1983 až 2009, bývá nazývána Dětskou válkou. Jednalo se o válku mezi hinduisty Tamily a buddhisty Sinhálci. (Šunková 2014: 7)

Blízký východ

Jak již bylo zmíněno, dětské vojáky je možné nalézt i na stranách Palestiny a Izraele, což je způsobeno především dlouhodobě probíhajícím konfliktem mezi oběma stranami. Zde jsou dětští vojáci využíváni především pro roli sebevražedných atentátníků, kteří jsou vybaveni vestami napěchovanými výbušninami. Většina informací hovoří pouze o mladistvých na palestinské straně, ale existuje řada důkazů, že i na izraelské straně se nacházejí mladiství. (Honwana 2006: 30)

V současné době je vysoká koncentrace těchto dětských atentátníků také v Iráku, kde se současná situace vlivem Islámského státu dosti vyostřuje. „*Organizace spojených národů (OSN) v pátek obvinila bojovníky ze skupiny Islámský stát z rozsáhlých zločinů v Iráku včetně masových poprav, znásilňování a naboru dětských vojáků. Experti se soustředili zejména na násilí, jehož oběťmi se stali iráčtí civilisté. Těch také vinou povstalců z Islámského státu letos zahynulo již 5 576.*“ (Pravý prostor 2014)

Stejně tak nesmí být opomenout vleklý syrský konflikt, ve kterém bojují děti, jak na straně povstalců, tak i ve složkách policejních a vojenských. „*Děti většinou slouží jako poslové, strážé, informátoři, ale také jako bojovníci a živé štíty. Některé děti vstoupily do bojových jednotek dobrovolně. Jsou však zaznamenány i případy násilných odvodů. Jako živé štíty pak občas slouží i osmiletí. Podle organizace UNICEF hrozí, že v Sýrii vyroste „ztracená generace,“ která v mládí nepoznala nic než násilí a traumata*“ . (EuroZprávy 2013)

Otázka dětských vojáků v IS a dalších milicích je dnes bohužel stejně palčivá, jako kdekoliv jinde ve světě. Dětskými vojáky jsou často děti ve věku třináct až osmnáct let, které je možné vidět ve všech milicích (kurdské milice, Asadova armáda atp.) i přesto, že velitelé deklarují, že přijímají až od osmnácti let. Faktory, které jsou směrodatné pro jejich účast, není těžké odvodit. Děti mnohdy

vnímají válku jako hru a dobrodružství. Mnoho dětí tak získává svoji novou rodinu a místo, kam mohou patřit a být přínosem pro svoji skupinu.

1. 4 Teoretické příčiny vedoucí ke vzniku dětských armád

Verbování neboli rekrutování nevinných dětí není nutně spojováno pouze s chlapci. Rekrutovány jsou i dívky, které zůstávají v táborech mnohem déle.

Nabízí se ihned otázka: „*Proč právě děti?*“ Příčiny neboli faktory, které vedou k verbování dětí, jsou často velmi složité a vzájemně provázané. Je také určitě důležité všimnout si, kde konflikt právě probíhá. Konflikt je dobrou záminkou pro rekrutaci, jelikož se během něj děti ocitnou v chaosu, kde se musejí postarat samy o sebe.

Pokud se nad problematikou fenoménu dětských vojáků pozorovatel/badatel pozorně zamyslí, nabídne se ihned několik možností. Prvním z mnoha důvodů, může být i možnost, že děti jsou levnou pracovní silou, která je na tamním trhu dostupná. „*Je s nimi zacházeno jako se zbožím. Zbožím, které málo sní, hodně vydrží a rychle se regeneruje.*“ (Maxová 2015)

Dále, děti jsou snadno manipulovatelné. Dají tak snáze „převychovat“ k zamýšlenému obrazu svých velitelů, snadno si osvojí bojové dovednosti. V tomto případě by se dalo říci, že, čím mladší dítě je, tím lepší voják by z něho mohl být, jelikož malým dětem chybí pud sebezáchovy. Právě při vypuknutí násilí nebo v jeho průběhu bývají děti často vyčerpané, hladové, nemocné a zranitelné. Tehdy nastává období „žní“ pro povstalecké skupiny, ve kterých tyto psychicky vyčerpané děti vidí svoji naději.

Dětskými vojáky se také mohou stávat děti, které už přišly o celou rodinu a v těchto „táborech“ hledají rodinu novou čili místo, kam by mohly zase patřit.

Bylo by na místě, zmínit jako jeden z faktorů rekrutování dětských vojáků i politické prostředí, kde děti vyrůstají. Mohou totiž uvěřit, ba dokonce jsou i vychovávány v ideologii, že, aby bylo lépe, je nutné se například přidat k ozbrojené skupině, která je může svrhnout stávající režim. Pro vyvolání takovýchto konfliktů je často vůdci skupin používána etnická odlišnost.

Ozbrojené konflikty jsou často dlouhodobé a mnohokrát trvají řádově od týdnů po několik let. Při těchto bojích dochází k ničení měst, vesnic, vlastně dochází k ničení veškeré infrastruktury v dané oblasti. Dochází k rodinným změnám či ke změnám v dané společnosti (Machel 1996: 9). Tyto všechny změny jsou úrodnou půdou pro povstalecké skupiny rekrutujících nové a nové vojáky pro své účely. „*Potrhaná uniforma a samopal AK-47 Kalašnikov na zádech představují pro mnohé mladé jedinou perspektivu do budoucnosti*“ (Nekola 2016).

Důvodů, proč se děti stávají dětskými vojáky dobrovolně je více než dost, proto byly v roce 1996 rozděleny do následujících skupin: sociální a ekonomické faktory, ochrana, kulturní a ideologické faktory. Dle autorčina názoru lze těžko najít hranici mezi dobrovolným odvodem či nuceným, poněvadž pokud jsou děti obkloповány konfliktem, je pro ně lepší přejít k povstalcům dobrovolně a zajistit si tak přežití. Stejně tak je autorka názoru, že nelze určit pouze jednu příčinu, jelikož například ozbrojený konflikt naruší celou společnost.

Autor knihy *Child Soldiers: from violence to protection* Michael Wessells rozdělil faktory, které jsou pro děti rozhodující při volbě, na „pull“ a „push“ faktory. Za „pull“ faktor je autorem považována například vidina zisku rodiny, možnost pomsty či zisk peněz. „Push“ faktory má autor na mysli například fyzické či psychické týrání dětí. Samozřejmě převažujícími jsou „pull“ faktory. (Wessells 2006: 47)

1. 4. 1 Sociální a ekonomické faktory

Ano, chudoba je snad dalším klíčovým faktorem pro vznik dětských armád. Rodina není schopna svému dítěti zajistit základní životní potřeby. Mnoho dětí si nemůže dovolit vzdělání a je jasné, že bez vzdělání si nenajdou výdělečné zaměstnání a budou i nadále odsouzené žít v chudobě. Chudoba, nedostatečné vzdělání či nedostatek pracovních příležitostí, to vše vede k dobrovolnému odchodu dětí k povstaleckým skupinám. (Machel 1996: 51)

Řada dívek se stane dobrovolně dětským vojákem i v případě, že její vyhlídky na slušné vdavky jsou mizivé (Machel 1996: 12–13). Role dívek se mění, někdy je možné je vidět na záběrech jako aktivní bojovnice, kuchařky, špiónky ale v převážném počtu případů jsou využívány jako sexuální otrokyně. Nejčastěji utíkají ze strachu z domácího násilí.

1. 4. 2 Ochrana jako faktor

Mnohdy si děti, které přišly o celou rodinu, myslí, že stát se dětským vojákem, jim zajistí jakousi ochranu před okolním světem. Dále by autorka do tohoto bodu zařadila nejen děti, které byly svědky hrůzného zacházení se členy rodiny či, které se staly oběťmi domácího násilí atd., ale také děti, které se liší nějakou formou (koktání či jiná vada řeči, vzhledem apod.) od ostatních¹². Zkrátka tyto děti vidí ve společenství dětských vojáků ochranná křídla, pod které se mohou uchýlit. Zpočátku však netuší, že i zde platí, něco za něco.

¹² Tyto děti bývají často v zemích Afriky obviněny z čarodějnictví. Proto musejí projít exorcismem, který je však samozřejmě neúčinný a tak se tyto děti dostávají na ulici kde se stávají snadnou kořistí pro rekrutaci. (Uhlířová 2015:30)

1. 4. 3 Ideologické a kulturní faktory

Stát se vojákem, může být i ideologií rodiny a cesta dětského vojáka může být pro dítě tou nejrychlejší cestou, jak se stát vojákem a tím „uspokojit“ požadavky rodiny. Mnohdy jsou dětem již od útlého dětství vštěpovány ideje. I dnes je možné vidět mnoho lidí, nejen dětí, kteří se vrhají dobrovolně do bojů za svoji víru. V současné době se s tímto setkáváme především u radikálních islamistů v oblasti Islámského státu, kteří bojují za svoji ideu – jednotný Islámský stát. Často je přidání se jedince k ozbrojené skupině vnímáno jako možnost, kdy může daný jedinec získat větší moc a „lepší“ společenský status.

Organizace Save The Children rozdělila děti, které mají větší sklony stát se dětskými vojáky, do čtyř skupin:

První skupinou jsou děti, které žijí odděleně od zbytku rodiny. Druhou skupinu tvoří děti, které jsou „vyloučeny“ ze sociálních či ekonomických důvodů, příkladem by mohly být ony dívky, které jsou mnohem citlivější a zranitelnější nežli chlapci. I zde je na místě zmínka o dívkách, které nemají vidinu dobrého vdavku či dívky se špatným přístupem ke vzdělání, které by jim mohlo pomoci k lepšímu zaměstnání. Třetí skupinou jsou děti, které žijí v konfliktních oblastech, ve čtvrté skupině jsou dětiděti z minoritních skupin.

1. 4. 4 Válka/ozbrojený konflikt jako příčina dětských vojáků

Zjednodušeně by bylo možné říci, že války a ozbrojené konflikty jsou zdrojem rekrutování dětí do armád. Termínem válka je označován ozbrojený konflikt, ve kterém dochází ke střetu neslučitelných zájmů, které se týkají území či formy vlády a jeho typickým rysem je kolektivnost. Během ozbrojeného konfliktu musejí být použity ozbrojené síly minimálně dvou stran, z nichž jedna musí být státní. Od dekolonizace, že se změnila povaha konfliktů. Již nejde o boje s cílem zvětšit území svého státu, nyní probíhají především vnitrostátní konflikty

za účelem zisku moci a kontroly nad nerostným bohatstvím země. Tyto konflikty se dostávají do celosvětového vědomí především kvůli násilí, které je provází a dlouholetému trvání. (Wessells 2006: 207) Ozbrojené konflikty tak nejvíce ohrožují civilní obyvatelstvo a především nezletilé děti. (Machel 1996: 9)

Ozbrojený konflikt má velice negativní dopad na děti, rodiny i celou tamní společnost. Vlivem takového konfliktu dochází ke smrti dětí či jejich zranění, ke zmrzačení či smrti zbytku rodiny, kdy na sebe musejí děti převzít roli živitele. Dále během těchto konfliktů dochází k nucenému vysídlení rodin, což vede k tomu, že rodina je odříznuta od svého příjmu a vlivem toho je odříznuta dále od vzdělání či zdravotní péče. V neposlední řadě dochází ke vzniku dětských vojáků, lépe řečeno, dochází k nedobrovolné rekrutaci dětí. Jedná se především o armády dětských vojáků nevládních ozbrojených stran. Pokud by někdo chtěl znát odpověď na otázku, kolik dětí je zapojených v konfliktech, bylo by to velice obtížné. V současné době je dle odhadů UNICEF zapojeno, celosvětově, více než 300 000 dětí v ozbrojených konfliktech (UNICEF 2004:1–4). Jak již bylo zmíněno, fenomén dětských vojáků je celosvětovým problémem, avšak nejtragičtější situace je právě v Africe. (Child Soldiers International)

1. 4. 4. 1 Antropologické příčiny válek/ozbrojených konfliktů

V souvislosti s válkami bych se ráda zmínila o termínech etnicita, rasa či náboženství, které bývají často zdrojem konfliktů nejen v Africe, ale na celém světě.

Etnické a rasové příčiny

Téměř každý z nás slyšel v souvislosti s africkým kontinentem o etnických konfliktech. Toto slovní spojení se stalo univerzálním vysvětlením pro zdejší konflikty, jelikož etnická heterogenita bývá často označována jako zdroj tamních konfliktů. (Horáková 2007: 32)

Jean Pascal Daloz spolu s Patrickem Chabalem uvádí dva důvody, proč je etnicita v rámci moderních dějin Afriky chápána jako problém: „*Je považována za nevhodný pozůstatek předešlých tradičních dob a jako překážka modernizace. Nebo také za rozdělovací politickou zbraň užívanou bezskrupulozními politickými aktéry.*“ (Záhořík 2012: 16)

Termín etnicita, etnikum či etnický se ještě nedočkal všeobecné definice. Autor knihy *Etnické konflikty* chápe termín etnikum jako „skupinu, u níž sdílená kultura a sdílené představy o vlastní minulosti vytvořily pocit vzájemné solidarity, odlišnou od jiných podobných skupin jménem a spojenou s určitým územím“ (Tesař 2007: 38).

Etnicita bývá také často spojována s nějakou společností, která je západními zeměmi vnímána a označována jako málo rozvinutá (Horáková 2007: 31).

Pokud se budeme pozorně pohybovat po africkém kontinentě, můžeme zjistit, že termín či pojem „etnická skupina“ nahradil termín „kmen“. V 19. století byl tento termín používán badateli, misionáři či etnografy k popisu tehdejší africké společnosti a každý Afričan musel být do nějakého kmene zařazen. Kmen tvořili lidé se společným jazykem, historií a kulturou, kteří měli své území. Díky badatelům tak vznikaly jakési mapy. (Záhořík 2012: 16)

Lidskou rasou často vnímáme kategorii, která rozděluje společnost do skupin na základě stejných fyziologických znaků¹³. (Hrabovský 2011: 20)

¹³ Barva pleti a očí, tvar očí, stavba kostry atd.

Náboženské příčiny

Lze říci, že náboženství bývá také často zdrojem ozbrojených konfliktů. Náboženství v Africe hraje velice důležitou roli jak v oblasti společenského života, tak i v oblasti života politického. Mezi původní náboženství Afriky patřil animismus, totemismus a fetišismus. Animismus uctíval kult předků, ale také věřil, že všechno na tomto světě (člověk, zvířata, kámen, voda atd.) má svoji duši. Vyznavači totemismu zase věřili, že každý rod, klan či kmen je spjat s prapředkem a jeho symbolem je totem. Lidé vyznávající fetišismus věřili, že každý předmět má duchovní kulturu. Cílem těchto náboženství bylo stmelit společnost a udržet ji, za odměnu se mělo „věřícím“ či vyznavačům dostat úrody, uzdravení, otěhotnění atd. V Africe existovala i celá další řada náboženských systémů, však co je dle názoru autorky důležité, tato náboženství tu existovala klidně vedle sebe, jelikož pro Afričany a jejich náboženství byla charakteristická jedna věc, náboženská tolerance (Lawson 1998: 11).

Později, od 7. století, se vlivem arabských obchodníků či arabským výbojům dostává na africký kontinent islám. Islám se nejprve prosadil v severní a východní Africe, ale dnes se jeho vliv rozšiřuje dále na africký kontinent. Díky evropským misionářům se podařilo proniknout i křesťanství a také se jim povedlo vmísit do místních náboženských systémů nové prvky (Lawson 1998: 9).

1. 5 Způsoby rekrutování

Verbování či odvody dětí je možné rozdělit na odvody vládními jednotkami a odvody povstaleckými skupinami, ale také na odvody nucené, dále pak se jedná o povinné¹⁴ odvody a dobrovolné.

Pokud bychom chtěli mluvit o odvodech nucených, jedná se velmi často o únosy. Děti, tedy dívky i chlapci, jsou často v noci unášeny ze svých domovů. Scénář probíhá v těchto případech pořád stejně. Povstalecké skupiny přepadnou v nočních hodinách vesnici, kterou vydrancují, dospělé často zmrzačí či zabijí a děti odvedou. Od tohoto okamžiku začínají děti procházet zkouškami vedoucích k jejich selekci, na jejímž konci pak zůstanou pouze ti „nejsilnější“ jedinci. Příkladem takové zkoušky je dlouhý pochod s velmi omezeným množstvím vody a jídla, například z Ugandy do Jižního Súdánu (Weiss 2007: 35–45).

V osmdesátých letech docházelo v Etiopii k únosům, pro které zde měli název „*afesa*“. Jednalo se o únosy, kdy policejní složky unášely lidi z ulice. Jejich zájmem se tak stali chudí lidé či mladíci, kteří se zde živili například, jako prodavači cigaret či losů (Machel 1996: 12).

Jedním z důvodů, proč děti vstupují do armád dobrovolně, může být i strach. Strach z násilného rekrutování, kterému by se stejně později nevyhnuly (Machel 1996: 12).

Důvodů, proč se děti stávají dětskými vojáky dobrovolně je více než dost, proto byly v roce 1996 rozděleny do následujících skupin: sociální a ekonomické faktory, ochrana, kulturní a ideologické faktory. Mnohdy lze jen těžko najít hranici mezi dobrovolným odvodem či nuceným, poněvadž pokud jsou děti obkloповány konfliktem, je pro ně lepší přejít k povstalcům dobrovolně a zajistit si tak přežití.

¹⁴ V případě povinných odvodů, hraje důležitou roli stát, který určí jejich délku i věk „odváděných“.

1. 6 Následky rekrutace dětí do ozbrojených konfliktů/válek

Děti jsou rekrutovány často ve velmi raném věku, tudíž je jejich fyzický i psychický vývoj zasazen do bojovného prostředí. Jedním z následků tak, mimo různá vnější zranění, jsou především ta vnitřní – psychická zranění. Děti se tak často potýkají s různými psychickými poruchami, které se mohou projevit ve formě neustálých nočních můr, poruchy spánku, depresí, halucinací atp. (Maxová 2015).

Dalším problémem souvisejícím s narušenou psychikou je problém se začleněním se zpět do běžného života, se kterým se bývalým dětským vojákům pokoušejí pomoci nejrůznější organizace, ale začlenění se zpět do společnosti je také jedním z úkolů pro DDR programy, jimž se věnuje následující kapitola. Bohužel, ne vždy jsou tito bývalí dětské vojáci schopni se vyrovnat se svými činy, mnohdy jsou také odmítnuti svojí rodinou, komunitou či vesnicí, proto se vrací zpět do „svého běžného“ života v armádě.

Dále je mnohdy u dětských vojáků pěstována drogová závislost a agresivita (Maxová 2015). Dětem bývají často podávány drogy, které jim pomáhají zbavení se zábran během bojů a zabíjení. V některých ozbrojených skupinách si chlapci dokazují svoji mužnost v jakémisi rituálu, kdy bezprostředně po užití drog demonstrují svoji nebojácnost a nekontrolované násilí (Wessells 2006: 76–77). Typickými případy, ve kterých je doloženo podávání drog k „ovládnutí“ dětí, jsou případy dětských vojáků v Sierra Leone a Libérii. (Klicperová, Šilha, Šilhová 2013: 54).

Snad nejvíce trpí dívky, které se mimo viditelná i neviditelná – duševní zranění, potýkají s mnohem závažnějšími následky, kterými jsou nechtěná těhotenství a pohlavní nemoci, hlavně AIDS (Maxová 2015). Poněvadž jsou dívky využívány jako sexuální otrokyně, dochází k jejich velmi rychlému šíření.

1. 7 Právní dokumenty zajišťující ochranu dětských práv

1. 7. 1 Deklarace práv dítěte

„Dítě požívá všech práv stanovených v této Deklaraci. Tato práva má bez výjimky každé dítě, bez rozlišování nebo diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo postavení, ať již jeho samého, nebo jeho rodiny.“ (Deklarace práv dítěte 1959: 1)

V roce 1924 přijalo Shromáždění Společnosti národů Ženevskou deklaraci práv dětí¹⁵. Ligu národů neboli Společnost národů nahradila v roce 1945 Organizace spojených národů a dne 20. listopadu 1959 byla OSN vyhlášena a podepsána v New Yorku Charta práv dítěte. Charta neboli Deklarace práv dítěte je považována za předchůdkyni Úmluvy o právech dítěte.

Mimo Preambuli nalezneme v této Deklaraci deset zásad, které stanoví práva a svobody dětí, aby prožily šťastné dětství, a které vedou k jejich prospěchu i k prospěchu společnosti.

„Dítě má být chráněno před všemi formami nedbalosti, krutosti a vykořisťování. Nesmí být předmětem obchodu v žádné podobě. Dítě nesmí být přijato do zaměstnání před dosažením přiměřeného minimálního věku; v žádném případě mu nebude vnuceno nebo dovoleno vykonávat jakékoli povolání nebo zaměstnání, jež by mohlo škodit jeho zdraví nebo výchově, anebo by překáželo jeho tělesnému, duševnímu nebo morálnímu vývoji.“ (Deklarace práv dítěte 1959: 2)

¹⁵ Ženevská deklarace práv dětí poprvé definuje základní práva dětí, včetně ochrany dětí před jakýmkoli nebezpečím či zajištění tělesného i duševního vývoje.

1. 7. 2 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte byla podepsána 30. ledna roku 1990 a v platnost vešla 7. ledna následujícího roku.

„Úmluva o právech dítěte je mezinárodní konvencí stanovující občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Dodržování Úmluvy kontroluje Výbor pro práva dítěte OSN.“ (Úmluva o právech dítěte 1990: 1)
Dětská práva jsou shrnuta v 54 člancích tohoto dokumentu. Důležitým bodem Úmluvy je stanovení hranice pro dětský věk, kdy dítětem je každá osoba do 18 let.

Dále Úmluva zahrnuje právo dítěte vyrůstat v rodině, právo na život, svobodu projevu, vzdělání či státní příslušnost. Státy, které přijaly tento dokument, se zavazují k zavedení takových opatření, která jsou nutná k ochraně dětí před tělesným i duševním násilím, mučením, zneužíváním či vykořisťováním.

„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.“ (Úmluva o právech dítěte 1990:)

Dle článku 39 této Úmluvy se státy, které dokument přijaly, zavazují k zavedení takových opatření, jež pomohou dětem v sociálním, duševním i tělesném zotavení. Jedná se mimo jiné i o děti, které byly součástí ozbrojeného konfliktu.

1. 7. 3 Opční protokoly k Úmluvě o právech dítěte

Dne 25. května roku 2000 byly v New Yorku přijaty dva Opční protokoly, Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte a zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, v platnost vešel Opční protokol v únoru roku 2002. Tento Opční protokol je velice důležitým dokumentem, který tvoří 13 článků zabývajících se naší problematikou, tedy problematikou dětských vojáků (Druhým byl Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie. (Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů 2002)

V prvním článku tohoto dokumentu *„smluvní strany přijmou všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se členové jejich ozbrojených sil, kteří nedosáhli věku osmnácti let, přímo neúčastnili bojových akcí“*. (Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů 2002)

Článek 3 zavazuje smluvní státy ke zvýšení věku pro dobrovolné povolání do národních ozbrojených sil. *„Každá smluvní strana uloží při ratifikaci nebo přístupu k tomuto Protokolu závazné prohlášení, jež stanoví minimální věk, v němž povoluje dobrovolné povolávání do svých národních ozbrojených sil, a popis záruk, jež přijala, aby zaručila, že toto povolávání není násilné nebo nucené“*. (Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů 2002)

Další článek tohoto Protokolu pojednává o proveditelnosti všech možných opatření, která budou muset smluvní strany zavést, aby nedošlo k povolávání osob mladších osmnácti let do nestátních ozbrojených skupin. Dále například článek 7 zavazuje smluvní strany pomoci osobám, které byly povolány v rozporu s Protokolem, s jejich návratem do společnosti, tělesným i duševním zotavením.

1. 7. 4 Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů a Dodatkové protokoly

Roku 1949 se v Ženevě konala diplomatická konference, na které došlo k aktualizaci První, Druhé, Třetí a k doplnění Čtvrté Ženevské úmluvy (ŽÚ). Tyto dokumenty se staly základním pramenem pro mezinárodní humanitární právo (MHP). Jedná se o tyto úmluvy (Jukl 2005):

1. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli,
2. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři,
3. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci,
4. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války.

Poprvé byly tyto úmluvy doplněny roku 1977 doplněny dvěma Dodatkovými protokoly (Jukl 2005):

- I. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. 8. 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I).
- II. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. 8. 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II).

Oba výše uvedené Dodatkové protokoly jsou pro naši problematiku dětských vojáků zásadní, jelikož se právě v sedmdesátých letech objevuje ve větší míře tento „trend“ dětských vojáků, který je ovlivněn politickou situací ve státech afrického kontinentu.

Kapitola II, Protokolu I nese název Opatření ve prospěch žen a dětí. Článek 77 uvádí, že *„strany v konfliktu učiní veškerá možná opatření, aby děti, které nedosáhly věku 15 let, se přímo neúčastnily nepřátelských akcí, a především se zdrží toho, aby je povolávaly do svých ozbrojených sil. Při povolávání osob, které dosáhly věku 15 let, avšak nedosáhly věku 18 let, se budou strany v konfliktu snažit dávat přednost starším osobám.“* (Jukl 2005)

Pokud čtenář čte pozorně znění ŽÚ a DP, všimne si konkrétně v Článku 77, velmi důležitého slova „*přímo*“. Můžeme tedy říci, že tento Protokol I zakazuje dětem mladším 15 let rekrutaci. Nezakazuje ale nepřímé podílení se na ozbrojeném konfliktu.

Pokud se jedná o Protokol II, můžeme zmínit ihned odst. 1 čl. 4 Části II o základních zárukách: *„Všechny osoby, které se přímo neúčastní nebo které se přestaly účastnit nepřátelských akcí bez ohledu na to, zda byla jejich svoboda omezena či nikoliv, mají právo na respektování své osoby, cti, přesvědčení a náboženského vyznání. Za všech okolností bude s nimi zacházeno humánně bez jakéhokoli nepříznivého rozdílu. Je zakázáno vydat rozkaz, že nikdo nezůstane naživu“.*(Jukl 2005)

Hlavní myšlenkou ŽÚ je: *„že v každé době musí být respektována důstojnost lidské bytosti a musí být bez diskriminace učiněno vše pro zmírnění utrpení těch, kteří nejsou na konfliktu přímo účastni, i těch, kteří byli z konfliktu vyřazeni v důsledku nemoci, zranění či zajetí.“* (Jukl 2005)

1. 7. 5 Africká charta práv a blaha dítěte

Africká charta práv a blaha dítěte je dokumentem, který byl v roce 1999 přijat Africkou unií. Charta je regionálním nástrojem, stejně jako Úmluva o právech dítěte, k ochraně a podpoře práv afrických dětí a jako jediná se zabývá specifickými problémy¹⁶ zdejších dětí, tedy i problematikou dětských vojáků. Stejně jako *Úmluva o právech dítěte* i *Africká charta* zaručuje obecná práva dětí¹⁷, ale také zavazuje smluvní strany k ochraně dětí proti vykořisťování, sexuálnímu zneužívání či mučení. (African Charter on the Rights and Welfare of the Child 1999)

K lednu roku 2014 podepsaly postupně Chartu všechny státy Africké unie a téměř všechny¹⁸ státy ji ratifikovaly. Většina z těchto států však hrubě porušuje dětská práva prostřednictvím dětské práce, únosů dětí od rodin a následným rekrutováním dětí do ozbrojených armád, obchodu s dětmi. (African Charter on the Rights and Welfare of the Child 1999)

¹⁶ Specifickými problémy můžeme říci únosy dětí, manželství nezletilých, problematika dětí bez domova, vnitrostátní konflikty, vlivem kterých dochází k nucenému vysídlování atd.

¹⁷ Obecnými právy dětí máme na mysli např. právo na vzdělání, svobodu projevu, nediskriminaci atd.

¹⁸ Sedm států Chartu ještě neratifikovalo. Jde o Středoafrickou republiku, Demokratickou republiku Kongo, Somálsko, Jižní Súdán, Tunisko, Svatý Tomáš a Princův ostrov a Saharská arabská demokratická republika.

1. 7. 6 Další dokumenty zabývající se problematikou dětských vojáků

Dne 17. června 1999 byla na konferenci v Ženevě přijata *Úmluva mezinárodní organizace práce*¹⁹ č. 182 *o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce*²⁰. Úmluva definuje dítětem všechny osoby mladší 18 let. Dále, dle Úmluvy 182 „se každý členský stát, který ratifikuje tuto úmluvu, přijme, jako záležitost, která nesnese odkladu, okamžitá a účinná opatření k zajištění zákazu a odstranění nejhorších forem dětské práce“. Každý členský stát se také zavazuje, že se o děti, které prošly nejhorší formou dětské práce, postará a vypomůže takto postiženým dětem s návratem do společnosti, vzděláním apod. Lze si povšimnout, že účast dětí v ozbrojených konfliktech je zde, jako v prvním dokumentu, považován za jednu z forem nejhorší dětské práce (Úmluva č. 182 o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce 1999)

Další důležitým dokumentem v oblasti práva je *Římský statut Mezinárodního soudu* ze dne 17. července 1998, který vešel v platnost roku 2002. Jedná se o mezinárodní smlouvu, díky které vznikl Mezinárodní trestní soud, jenž se zabývá případy zločinu genocidy, válečných zločinů a zločinů agrese. Ve Statutu jsou také zakotveny pravomoci Mezinárodního trestního soudu, jehož sídlem je Haag. (Jukl 2015)

¹⁹ Mezinárodní organizace práce je organizace spadající pod OSN se sídlem v Ženevě, která usiluje o prosazování pracovních práv a sociální spravedlnosti.

²⁰ Otroucní, nevolnictví, kuplířství, dětská prostituce, obchod s drogami či najímání dětí pro účast v armádě.

2. Programy DDR

Programy odzbrojení, demobilizace a reintegrace, zkráceně DDR, jsou programy vyžadující pečlivost už v samých počátcích svého vzniku. Tyto programy se staly součástí mírových procesů po ukončení konfliktu. Hlavním cílem programů DDR je pomoci ke stabilitě a bezpečí v dané oblasti, kde právě skončil konflikt. Z názvu programů DDR, můžeme říci, že jde vlastně o dlouhý a náročný proces od odevzdání zbraní, přes propuštění či odchod z armády po pomoc znovuzачleněním se obětí do běžného života. Nutno říci, že programy DDR neřeší daný konflikt, pouze pomáhají s vytvořením příznivých podmínek pro běžný život po ukončení konfliktu. Pro Programy DDR je nutná znalost, jak historie, kultury tak i politického vývoje. Aby byly DDR programy úspěšné, mělo by dojít k vytvoření bezpečného prostředí pro tyto programy, měly by se ho zúčastnit všichni aktéři konfliktu, což dle mého názoru není vůbec snadné, mělo by být dosaženo mírových dohod mezi aktéry konfliktu, kteří by spolu měli navíc spolupracovat.

Programy DDR by měly být oficiálně pro všechny oběti konfliktu. Často jsou do nich zapojeny pouze osoby, které se aktivně účastnily bojů, ale přitom, jak víme z první části, za dětské vojáky jsou považováni i nosiči, kuchaři, oběti sexuálního násilí atd.

Bohužel existuje mnoho překážek, které ztěžují dětem vstup do programu. Mohou to být finanční překážky, jelikož programy DDR jsou nákladné²¹, nedostačující monitoring malých vojáků či prostředí, kde má být program realizován, například stále probíhající konflikty na území Středoafričké republiky či Demokratické republiky Kongo mají dost velký podíl na neúspěšnosti DDR programů. (Global Report 2008: 108–110)

V DRK i Ugandě působí programy MDRP (Multicountry Demobilization and Reintegration Program), založené Světovou bankou. Ugandský MDRP má

²¹ Demobilizace a dvouletá reintegrace jednoho dětského vojáka přijde přibližně na 2 330 amerických dolarů. (Maxová 2015)

na svém kontě 16 256 demobilizovaných osob. V DRK bylo do poloviny roku demobilizováno 30 000 dětí, ale pouze 12 % bylo dívek, přitom počty dívek v ozbrojených skupinách se pohybují kolem 40 % (Global Report 2008: 107). Problémem je, že většina programů probíhá v městských částech, proto je nepřístupná řadě dětských vojáků.

V Libérii bylo do srpna 2007 zapojeno do DDR programu 90 000 bývalých dětských vojáků. Poté, co skončila v Libérii válka, pomíjelo i rekrutování dětských vojáků. Od léta 2006 nebyla dle zpráv OSN v zemi žádná ozbrojená skupina, která by měla zájem o děti. Bohužel, ale vlivem konfliktů v okolních státech, jsou děti rekrutovány do cizích ozbrojených skupin jiných států. (Global Report 2008: 211)

2. 1 Odzbrojení

Pod pojmem odzbrojení si představme spoustu dílčích činností jako shromáždění, dokumentace a kontrola zbraní, výbušnin od vojáků a jejich odstranění. Zbraně aj. jsou vybírány jak od bojovníků, tak i od civilistů a jsou poté následně ničeny nebo uskladněny, ale v tomto případě je nutné o zřízení neustálé kontroly případných skladů. Demobilizaci můžeme tedy zjednodušeně vnímat jako oddělení od ozbrojené skupiny a první pomoc²² (United Nations 2010 : 6)

Na fázi odzbrojení je stanoven časový limit a může začít při prvních mírových jednáních. Po uzavření míru, může dojít k fázi reintegrace. Fáze odzbrojení a demobilizace mohou probíhat současně. V této fázi jsou vytvořena střediska, kde jsou zbraně, munice či výbušniny vybírány a kontrolovány. Jsou ustaveny také instituce, které dohlížejí a pečlivě vše registrují. (UNDPKO 1999: 48)

²² Tzv. první pomoc znamená například pomoc s nalezením reintegračního tábora, rodiny, ošacení či poskytnutí základní zdravotní péče.

Existuje mnoho variant, jak fáze odzbrojení probíhá. Někdy je osobě, výměnou za zbraň, umožněno vzdělání či mu je zbraň odkoupena nebo vyměněna za jídlo. Bohužel, tento systém „něco za něco“ se nelíbil všem stranám a podléhal značné kritice. Dle mého názoru, je tento obchod mnohem účinnější, a lze více předcházet, tomu, že si lidé, vojáci i civilisté, zbraně ponechají. (UNDPKO 1999: 65–66)

Můžeme říci, že tento krok by měl zajistit klid zbraní. Pokud se nad touto počáteční fází zamyslím, určitě nám bude jasné, že není potřebného prodlužování, neboť by mohlo dojít k narušení míru. Stejně tak je nám jasné, že snad nikdy nemůže dojít k úplnému odzbrojení.

2. 2 Demobilizace

Pod pojmem demobilizace si, laicky, představme propouštění vojáků z armády, rebelské či vládní, pod dohledem a kontrolou, včetně pomoci nalezení vhodného reintegračního tábora. Pokud bychom měli definovat demobilizaci dle OSN: *„Demobilizace je formální a řízený odchod aktivních kombatantů z ozbrojených sil a skupin“* (United Nations 2006: 9).

K fázi demobilizace dochází většinou ihned po podepsání nějaké mírové smlouvy. Během demobilizace nedochází pouze k propuštění, ale také k přípravě propuštěných vojáků na běžný život, s čímž souvisí vzdělání, zdravotní péče nebo možnosti práce. Pokud se děti necítí na to, aby chodily do školy a učily se, mají možnost se učit řemeslům – krejčovství, barvíř tkanin atd. I zde pracovníci center myslí na to, aby našly děti práci, proto vybírají taková řemesla, která budou užitečná v dané oblasti.

Během fáze demobilizace jsou budovány demobilizační tábory mající funkci rehabilitační a reintegrační. Při jejich zakládání se musí dávat pozor na vzdálenost od konfliktních oblastí, jelikož by mohlo dojít k opětovnému odvodu. (UNDPKO 1999: 37)

Počátečním stupněm této fáze musí být zajisté identifikace osob (jméno, datum narození, pohlaví rodina atd.) a zjištění vojenské hodnosti každého, nyní už bývalého, vojáka. Vše probíhá pod dohledem specializovaných pracovníků, ať už to jsou zdravotníci, psychologové, kteří pomáhají především dětem se z předchozí situace vzpamatovat či učitelé pomáhající alespoň se základním vzděláním. (UNDPKO 1999: 84–85)

Důležitou roli hraje u obětí, tedy spíše u dětí, věk. To se potom rozhoduje, zda je dítě zařazeno do DDR pro děti, ty bývají do 18 let nebo do DDR programů pro dospělé.

Všechno programy v rámci fází DDR by měly být přizpůsobeny potřebám jednotlivých osob či skupin. Zvláštní pozornost je věnována ženám či handicapovaným dětem, pro které je velmi těžké se vrátit do běžného života, proto jim je věnována pečlivá psychologická péče. (UNDPKO 1999: 85)

V souvislosti s demobilizací bych se ještě ráda zmínila, že je možné rozlišit demobilizaci na formální a neformální. Formální demobilizace probíhá na základě dohod a mírových smluv. Neformální demobilizace je například dobrovolné propuštění dětského vojáka či jeho útěk. (Verhey 2001: 6)

2. 3 Reintegrace

OSN definuje reintegraci následně: „*Reintegrace je proces, v němž bývalí vojáci nabývají civilní status a získávají udržitelné zaměstnání a příjem*“ (United Nations 2006: 9).

Reintegrace neboli znovuzачlenění se do společnosti. Dle názoru autorky, je tato fáze pro bývalé vojáky či oběti konfliktu, tou nejtěžší. Je velmi důležité si uvědomit, že ne všechny děti vnímají situaci stejně. Právě proto je nesmírně obtížné sestavení reintegračního programu tak, aby vyhovoval potřebám všech dětí, což je vlastně nemožné. Mohli bychom říci, že úspěšnost reintegračních

programů je podporována řadou faktorů, z nichž, následující tři jsou klíčovými (Verhey 2001: 15):

Důležitou roli hraje psychosociální podpora či pomoc, proto je v centrech přítomna řada psychologů, kteří pomáhají dětem se vyrovnat s minulostí, agresivním chováním ale i s obnovou důvěry k ostatním lidem. Dalším faktorem pro úspěšnější reintegraci je možnost vzdělání či vyučení se řemeslu. Pro mnoho dětí je velice důležitá možnost doplnění si vzdělání, jelikož po doplnění vzdělání či vyučení se řemeslu mohou děti doufat, že naleznou vhodnou práci a nebudou se muset, ani chtít, vrátit zpět k ozbrojené skupině. V neposlední řadě hraje v procesu integrace důležitou roli rodina. Mnoho programů v Ugandě se zaměřuje na nalezení a znovusjednocení rodiny, jelikož bez blízkosti a podpory rodiny se dítě nebude nikdy cítit v bezpečí. Bohužel, ne vždy je dítě rodinou či komunitou přijato. Časté to bývá u dívek, které raději zůstanou manželkami tyranů, protože nemají kam jít, všude by byly opovrhovány. Obtížnější to mají také dívky, které mají nemanželské dítě, či jsou těhotné, jelikož děti mají s muži, kterým je přikládána vina za konflikt a násilí. (Slzy Konga 2009)

U řady dívek se vlivem působení u dětských vojáků vyvinul tzv. Stockholmský syndrom, což znamená, že se mezi dívkou a jejím vězňem, vyvine zvláštní citové pouto, což může být způsobeno právě dlouhodobým držením od rodiny. Tyto dívky pak vnímají své vězně jako ochránce, se kterým se cítí v bezpečí. Stockholmský syndrom však může být považován také za nástroj poslušnosti a náklonnosti, děti věří, že pokud se svými veliteli ztotozní, udělají pro ně cokoli, budou odměněni. (Wessells 2006: 66)

Samozřejmě je doloženo i několik případů, kdy je rodina ochotná pomoci při reintegraci, ale dítě už vnímá svoji rodinu jako cizí a vrací se tak k lidem, které vnímá jako svoji rodinu – dětské vojáky. Dále jsou také zaznamenány případy, kdy se děti s ukradeným materiálem z center vracely zase zpět do armády. (Verhey 2001:12)

3. Fenomén dětských vojáků v Demokratické republice Kongo (DRK)

Stejně jako v mnoha dalších zemích v Africe, tak i v DRK se její občané potýkají s etnickými, sociálními i politickými konflikty, které jsou příčinami dětských armád. Dnes se stále více do popředí dostávají konflikty, především na východě země, o cenné nerostné suroviny²³ DRK probíhající mezi vládou DRK a povstaleckými skupinami. „*Toto nesmírné bohatství zatím plodí jen násilí a neštěstí. A nejbohatší země světa je dnes skutečným předobrazem pekla*“ (Klicperová, Šilha, Šilhová 2010: 202).

Vláda DRK není schopna zajistit fungování a kontrolu země po celé její rozloze. Proto je stát snadno dostupným útočištěm pro zdejší rebelské skupiny ale také pro rebely z okolních států. Slabost vlády je pozorovatelná velkou mírou korupce, rabování, formování milic či porušování lidských práv. Díky tomu jsou boje a násilí na denním pořádku. (Martinovský, Šmíd a kol. 2013: 119).

Kde tedy hledat kořeny současné situace, která má na svědomí unášení dětí a jejich verbování do armád? Současná situace v DRK má ihned několik příčin. Jak již bylo zmíněno jednou z nich je nesmírné nerostné bohatství této země²⁴ či slabost vlády. (Klicperová, Šilha, Šilhová 2010: 206)

Další příčina současné situace v zemi může mít kořeny v dřívější třicetileté diktatuře prezidenta Josepha-Desiré Mobuta, špatným přizpůsobením se nové situaci po zisku nezávislosti v roce 1960, ale také je dnešní situace způsobena válkou. Přestože bylo v roce 2003 uzavřeno příměří, boje, především na východě země, neustaly. (Klicperová, Šilha, Šilhová 2010:203)

²³ V DRK se nacházejí obrovská naleziště coltanu (coltan neboli kolumbit-tantalit se zpracovává do plíšků a je zapotřebí k výrobě elektroniky), zlata, stříbra, ropy, mědi a diamantů, na které se zaměřují rebelové, jelikož jim těžba diamantů financuje jejich boje.

²⁴ Autoři knihy *Afrika v nás I* uvádějí, že, dle výpovědí zdejších obyvatel, za současnou situaci stojí právě ekonomické důvody spojené s coltanem, zlatem a diamanty, které vedou jen k násilí v zemi.

S touto válkou v nemalé míře souvisí zemi konflikt z roku 1994, který proběhl ve Rwandě,²⁵ jelikož tato událost měla na svědomí masivní odchod Hutuů, jejichž přibližná polovina se usadila právě v DRK, odkud začali podnikat útoky na Rwandu. Konflikt v DRK má mnoho aktérů, ale hlavní roli hrají následující tři skupiny – státní aktéři²⁶ (Rwanda, Uganda, vláda DRK), Mai Mai a třetí skupinu tvoří ostatní rebelské skupiny. (Martinovský, Šmíd a kol. 2013: 119)

3. 1 Demokratické republika Kongo od zisku nezávislosti

Již od 18. století zužují DRK války a země se stávala součástí politiky brutálního vykořisťování belgického krále Leopolda II. za účelem zisku z konžského bohatství (především kaučuk). *„Postupovali tak, že připlouvali v kanoi do vesnice, jejíž obyvatelé se při jejich příjezdu okamžitě rozprchli. Pak z lodi vystoupili vojáci a začali rabovat, pobrali v domech všechny slepice, zrní atd. Potom zaútočili na domorodce a pochytali jejich ženy, ty pak drželi jako rukojmí, dokud jim okresní náčelník nedonesl požadovaný počet kilogramů gumy.“* (Ilfie 2001: 247)

Současná DRK se stala nezávislou na Belgii dnem 30. června roku 1960 a vznikla tak Konžská republika. V parlamentních volbách téhož roku zvítězila strana MNC (Konžské národní hnutí) v čele s Patricem Lumumbou a prvním prezidentem byl Joseph Kasavubu. Belgie se však nechtěla vzdát Konga úplně, proto, když se týden po vyhlášení samostatnosti vzbouřili afričtí vojáci Force Publique, kteří žádali nahrazení belgických důstojníků africkými, rozhodla se Belgie pro intervenci proti nově vzniklému státu a dochází tak ke konžské krizi,

²⁵ Jednotky hutuuské FDLR (Demokratické síly k osvobození Rwandy), která vznikla z *Interahamwe*, útočily z východní oblasti DRK na Rwandu, příslušníky kmene Tutsi, kteří se zde usídlili, i na konžskou vládu. Hutuové se uchýlili do oblasti východního Konga ze strachu z pomsty po ukončení konfliktu ve Rwandě roku 1994. Od této doby tu jednotky FDLR sídlí a terorizují místní obyvatelstvo. Dnes je tato skupina nejmocnější skupinou ovládající nemalé území DRK.

²⁶ Státní aktéři také ovlivňovali a kontrolovali dění na území prostřednictvím podporovaných rebelských skupin – v případě Rwandy se jednalo o RCD a v případě Ugandy o MLC.

během které byl Lumumba, coby ministerský předseda, prezidentem odvolán. Lumumbovi stoupenci na to odpověděli prohlášením sesazení Kasavubua. Právě v této době se do popředí dostává dřívější seržant belgických koloniálních jednotek a tehdejší současný vrchní velitel konžské armády Joseph-Desiré Mobutu, který se dokázal zbavit Lumumby²⁷ i prezidenta. Následné období je plné chaosu a častým střídáním vlád. (Lacina 1987: 635–636).

Nefungující systém se podařilo dne 24. listopadu roku 1965 svrhnout, pomocí vojenského puče, generálovi Mobutovi. Následně začal Mobutu vytvářet režim osobní moci a již v roce 1966 bychom nenašli jediné separatistické hnutí či povstání, vše se mu podařilo dokonale potlačit a odstranit a v roce 1970²⁸ neexistovala v zemi žádná opozice. Rok 1967 dal vzniku nové a jediné vládní straně MPR (Lidové revoluční hnutí). Následně, roku 1971, zahájil Mobutu *authenticité*²⁹ a prohlásil se doživotním prezidentem. Dále probíhala v letech 1973 – 1975 jakási *zairizace*³⁰ soukromého majetku (Klíma 2012: 372).

„Mobutova osobní diktatura sice uklidnila poměry, ale nezákonnost, neskrývaná korupce, svévole moci a ekonomický voluntarismus vyvolaly neklid a úpadek velkého státu.“ (Klíma 2012: 373)

V 90. letech dochází ke změně. Mobutu je donucen souhlasit se zavedením vícestranického politického systému. V tomto období má Mobutu sice ještě podporu v zahraničí, ale ztrácí ji ve své zemi. Jeho vojáci nedostanou plat a dochází k rabování v Kinshase. První konžská válka, kde proti sobě stála

²⁷ Při pokusu o útěk byl Lumumba zatčen a spolu s ministrem obrany Mpoem a předsedou senátu Okitem byli převezeni do Katangy, kde byli v roce 1961 zavražděni.

²⁸ V letech 1977 a 1978 proběhla dvě povstání proti Mobuteho diktatuře vedena Frontou národního osvobození v Shabě a obě byla za pomoci francouzských, belgických i marockých jednotek potlačena.

²⁹ Jednalo se o kampaň, která vedla ke zrušení evropských křestních jmen, přejmenování měst (např. Léopoldville bylo přejmenováno na Kinshasa), přejmenování samotné země (nový název Zaire dle místního názvu řeky Nzari), odložení evropského způsobu ošacení či zavedení nové měny. Důraz byl kladen především na propagaci africké kultury. Sám Mobutu vystupoval od roku 1972 jako Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga neboli Mobutu Sese Seko

³⁰ Pod tímto pojmem si můžeme představit znárodnění soukromého majetku, kterému dělala společnost i kontrola bank a pojišťoven.

Mobutova armáda a AFDL, vypukla v listopadu roku 1996 a skončila v květnu následujícího roku (Růžičková 2010: 2). V čele AFDL (Svaz demokratických sil za osvobození Konga), která měla podporu Rwandy a Ugandy, stál Laurent-Desiré Kabila. Kabilovi se podařilo svrhnout tehdejšího prezidenta Mobuteho a změnit název země na Demokratickou republiku Kongo (World without genocide 2012).

Krátce po ukončení první konžské války se začalo objevovat znásilňování konžských žen a dětí, které bylo využíváno jako zbraň. „*Znásilnění se začalo používat jako masivní válečná zbraň k tomu, jak zničit společnost. Protože, když zničíte ženu, matku a živitelku společnosti, zničíte celou společnost*“ (Klicperová, Šilha, Šilhová 2010: 213).

Bohužel ani Kabilovi, novému prezidentovi, se nepodařilo, po první konžské válce, upadající zemi zachránit a v roce 1998 vypukla druhá konžská válka³¹, která trvala do roku 2003 (Klíma 2012: 450–452). Během této druhé konžské války byly vytvořené další dvě skupiny: RCD (Hnutí za konžskou demokracii podpořena Rwandou a MLC (Hnutí za osvobození Konga) podporované Ugandou. Hlavní chybou, která přispěla k vypuknutí druhé konžské války, byla zřejmě neschopnost stabilizovat situaci především v Severním a Jižním Kivu a znemožnit tím rozšíření povstaleckých skupin do okolí, ale také stálá přítomnost ugandských a rwandských vojáků, kteří sem byli vysláni v souvislosti s usazením hutuuských milic (Presl 2013: 4).

V obou konžských občanských válkách byly rekrutovány děti. Ve vládních oddílech prezidenta Mobuta i v oddílech Kabily bojovalo zhruba 10 000 dětí. (Gates, Reich 2010: 151–152)

Kabila byl v roce 2001 zavražděn a novým prezidentem se stává jeho syn Joseph Kabila Kabange. Joseph Kabila byl ochotnější vyjednávat jak

³¹ Uganda i Rwanda vč. skupiny RCD se po čase obrátily proti Kabilovi. Do tohoto konfliktu intervenovaly své vojáky další země – Angola, Zimbabwe, Čad, Súdán a Namibie stojící na straně Kabily. Následkem vstupu těchto zemí do konfliktu byla země rozdělena na tři části – území RCD, MLC a Kabily. V roce 1999 byly sepsány smlouvy v Lusace o zastavení boje, rozmístění jednotek modrých příleb a stažení cizích jednotek. Tyto smlouvy však nebyly nikým brány vážně.

s mezinárodními organizacemi, tak s povstanci (Růžičková 2010: 3-4). Dnem 18. června 2003 byl uzavřen mír, vznikla prozatímní vláda a vše se řídilo prozatímní ústavou. Prozatímní ústava platila do roku 2006, následně byla přijata Ústava 3. republiky a dne 30. července téhož roku se konaly nejen prezidentské volby, které opět potvrdil Joseph Kabila Kabange, ale také parlamentní volby³² s vítěznou stranou PPRD (Klíma 2012: 531– 532).

Roku 2008 dochází pod vedením generála Laurenta Nkunde v Severním a Jižním Kivu k povstání, které skončilo zajetím a odvečením vůdce do Rwandy. Tyto střety mezi vládou, FDLR a Laurentem Nkunde se nejvíce, jak už to bývá, podepsaly na civilistech. Byli to právě Nkundeho přívrženci, kteří přepadávali školy, unášeli děti a nutili je ke stejným zvěrstvům, o kterých jsem se zmínila v souvislosti s Ugandou. FDLR má také na svědomí brutální znásilnění stovek žen. K těmto ohavnostem dochází pouhých šestnáct kilometrů od základny MONUSCO³³. Po boku milic FDLR bojují také milice Mai Mai³⁴ (Týden 2010).

Dne 28. listopadu 2011 se konaly volby, opět prezidentské, které potvrdil Joseph Kabila, coby prezident. Jeho soupeř, Etienne Tshisekedi, však porážku neuznal a prohlásil se prezidentem on sám, což mu vyvrátil Nejvyšší soud potvrzující Josepha Kabilu. (Česká televize 2011)

Mimo již zmíněnou skupinu Mai Mai je nutné také zmínit Hnutí M23³⁵ (dříve CNDP), která má na svědomí boje s vládními jednotkami v Severním a Jižním Kivu. V roce 2009 dochází k dohodě mezi vládou a CNDP, jejíž členové jsou postupně začleňováni do vládních jednotek FARDC, ale v roce 2011 procházejí vládní jednotky restrukturalizací, tak členové FARDC opouštějí

³² Výsledky voleb: PPRD získala 111 křesel, MLC (Hnutí za osvobození Konga) 64, PLU (Spojená lumumbovská strana) 34, MSR (Sociální hnutí za obnovu) 27, FR (Síly obnovy) 26 křesel, RCD (Konžské sdružení za demokracii) 10, CDC (Koalice konžských demokratů) a Konvence křesťanských demokratů po 10 křeslech.

³³ Stabilizační mise OSN pro DRK.

³⁴ Mai Mai je povstalecká, ozbrojená, konžská skupina v DRK, která požaduje samostatnost provincie Katanga. Je aktivní především v již zmíněné Katanze, Severním a Jižním Kivu a Maniemě či Ituri čili v oblastech, kde probíhá konflikt o zdroje.

³⁵ M23 je konžskou povstaleckou protivládní skupinou.

a vytvoří M23³⁶. Jsou také doložené informace, že M23 naverbovala v roce 2012 mnoho dětí (Conflict Barometer 2012: 36). V roce 2005 se na konžské území přesunula i LRA.

3. 2 Děťští vojáci v Demokratické republice Kongo

DRK je zemí, které nejsou cizí války, ozbrojené konflikty ani politická nestabilita. Násilí zde zintenzivnilo po konfliktu ve Rwandě roku 1994. Mnoho dětí bylo uneseno rebelskými skupinami ze svých domovů a nuceno stát se malými bojovníky. Dle organizace Child Soldiers byly děti rekrutovány právě proto, že byly dětmi, které nepřítel nedokáže zabít, jsou mnohem méně finančně náročné a snadno manipulovatelné.

„Když jsme dorazili do tábora Hutuů, našla jsem tam svého bratra, kterého zajali při přepadení vesnice. Byl přivázaný ke stromu. Několik vojáků mne znásilnilo před jeho očima. Pak ho začali mučit ... Pak vzali bratrovo tělo a hodili jej na oheň ...“ (Klicperová, Šilha, Šilhová 2010: 205).

V předešlé kapitole byli již několikrát zmíněni děťští vojáci. Děti coby vojáky nenalezneme pouze v rebelských skupinách, ale mnohé děti jsou členy konžské armády FARDC. Samotní vojáci FARDC nejsou o nic lepší ve svých přístupech, jelikož i oni se dopouštějí znásilňování dívek a žen, chybí jim disciplína a pevné vedení (Klicperová, Šilha, Šilhová 2010: 222). Místo toho, aby vojáci obyvatelstvo ochraňovali, dopouštějí se i oni sami zvěrstev jako ostatní rebelské skupiny, proti kterým bojují. Můžeme tedy říci, že Demokratická země Kongo patří mezi ty země, které využívají děti, jako vojáky, ve velkém počtu.

Snad nejkrutější skupinou je skupina Mai Mai, kdy ke znásilnění a vraždění jsou vedeni ještě malí kluci, ve věku od devíti let (Klicperová, Šilha, Šilhová 2010: 213). Ještě do roku 2000 byly členy dětských vojáků děti ve věku

³⁶ OSN v roce 2012 obvinilo Ugandu i Rwandu z podpory této skupiny, což oba státy popírají.

od třinácti do osmnácti let (Wessels 2000: 410). Dle odhadů se nachází ve skupině Mai Mai zhruba 2 000 až 4 000 dětských vojáků.

OSN se domnívá, že 15–30 % nově naverbovaných vojáků v DRK jsou osoby mladší 18 let, většina z nich jsou dokonce děti mladší i 12 let. Jako jeden, dle mého názoru dost podstatný, argument uvádí, že nepřítel nebude schopen zabít dítě. I zde si děti prožívají doslova peklo, nejen, že jsou nucené zabít členy vlastní rodiny, ale na základě očitých svědectví Amnesty International uvádí, že děti jsou dokonce nucené zabít členy vlastní rodiny, rozřezat jejich těla a pojídat je (Child soldiers 2013).

Dle výsledků pozorování OSN se od roku 2005 daří snižovat počet dětských vojáků (Global Report 2008: 107). Další zprávy z roku 2011 informují o zaevidování 272 případů verbování dětí, především do vládních jednotek FARDC ale i do skupin Mai Mai a FDLR, kdy se jednalo o děti mladší 17 let (United Nations 2012: 7). V roce 2013 se podařilo osvobodit 82 dětí, kdy nejmladším bylo jen osm let (UNICEF 2013).

Ani dnes se situace kolem problematiky dětských vojáků příliš nezměnila. I přesto, že DRK přijala Úmluvu o právech dítěte, Opční protokol pojednávající o verbování dětí či ratifikovala také například Rezoluci rady bezpečnosti OSN č. 1341, která má zastavit rekrutování dětských vojáků (Child Soldiers 2013).

Na ochranu dětí pamatovala i ústava DRK³⁷ v roce 2006 (Global Report 2008: 10). Ale i přes tyto kroky zdokumentovalo OSN desítky nových případů nábory dětí ze strany několika ozbrojených skupin, které působí především ve východní části země. Děti, v mnoha případech mladší deseti let, byly přijaty a využívány jako vojáci, špioni či nosiči a kuchaři.³⁸

³⁷ Dítě je zde definováno, jako osoba mladší 18 let a potvrzuje, že zneužívání dětí (jakékoliv) je trestný čin.

³⁸ Odhady mluví o 30 000 dětských vojáků na území DRK a zhruba 30 – 40% jsou dívky.

Bohužel situace v DRK zůstává i nadále vážnou³⁹. Dle informací organizace Child Soldiers International měla konžská vláda, po podpisu Akčního plánu s OSN v roce 2012, zastavit nábor dětí do svých řad, ale i přesto tento krok řada vojáků využívala i nadále dívky jako sexuální otrokyně. Dle zprávy UNICEF bylo v DRK během roku 2014 rekrutováno, vládními i povstaleckými skupinami, více než 4 000 dívek a chlapců mladších patnácti let.

3. 3 Ženy a dívky v Demokratické republice Kongo

Snad nejvíce postiženými oběťmi, jak rebelských skupin, zahrnujících dětské vojáky, tak i vládních jednotek, jsou dívky a ženy⁴⁰, které jsou každodenně – znásilňovány, popřípadě upalovány či jinak popravovány. Již čtrnáctileté dívky se stávají matkami a jsou také doložena svědectví o znásilnění teprve tříleté či dokonce půlroční holčičky. Šéfredaktorka časopisu Lidé a Země Lenka Klicperová ve svém dokumentu *Slzy Konga*⁴¹ uvádí hned několik příběhů žen, které si v oblastech DRK, nejvíce postižených konfliktem, prošly či stále procházejí peklem. Znásilňují všichni – teprve devítiletí chlapci z Mai Mai, Hutuové, místní policie či kněží, zkrátka každý, kdo má nějakou moc. (Slzy Konga 2009)

Znásilnění⁴² je v celé Africe tabu, proto se o něm nemluví. Znásilněné ženy a dívky jsou svými muži, otci⁴³ či místním knězem⁴⁴ vyhnány. Mnohdy to bývá i ze strachu, aby se pro ženu či dívku rebelové nevrátili a nebyla tak

³⁹ Generální tajemník OSN vydává každý rok seznam, na kterém jsou uvedeny ozbrojené síly rekrutující dětské vojáky. Na seznamu pro rok 2016 i nadále zůstává DRK, Afghánistán, Myanmar, Somálsko, Jižní Súdán, Súdán a Jemen. (Child Soldiers International)

⁴⁰ Dívky tvoří přibližně jednu třetinu zdejších dětských vojáků.

⁴¹ Dokument podává informace o násilí na ženách i dívkách venkovské oblasti Bunyakiri.

⁴² Ženy a dívky mnohdy ani nepřiznají, že byly znásilněné.

⁴³ Znásilněná žena či dívka je pro muže nepotřebná. Muži se řídí Biblií, kde stojí, že žena má spát pouze se svým mužem, že byla žena či dívka nedobrovolně znásilněna nikoho nezajímá, za viníka je považována žena, nikoliv ten, kdo ji znásilnil. Muž však vyžene spolu se ženou také děti. (Slzy Konga 2009)

⁴⁴ Církevní představitelé jsou na africkém venkově velmi respektovanými osobami, ani oni nejsou pro postižené ženy útechou a muži je často vyhánějí právě s požeňáním místního kněze.

ohrožena celá komunita nebo vesnice. To samé platí, pokud se jim podaří od povstalců utéci, nikdo jim ze strachu z ohrožení nepomůže. Mnohé ženy pak u rebelů zůstávají, neboť nemají, kam jít.⁴⁵ Dívky pak plní nejčastěji úlohu sexuálních otrokyň a jsou tak vystavovány psychickému ale i fyzickému tlaku. Tyto dívky pak přivádějí armádě nové a nové dětské vojáky. Ženy a dívky DRK, ale i v ostatních zemích Afriky, jsou tak každý den vystavovány nebezpečí, když musejí chodit obstarávat jídlo. Tyto ženy vlastně nemají na výběr, musejí se postarat o své děti, které je mnohdy drží při životě. (Klicperová, Šilha, Šilhová 2010: 209–210)

Ženy či dívky, oběti či samotné dětské vojačky, všechny jsou poznamenány do konce života jak psychicky (deprese, duševní poruchy, některé ženy se stávají závislé na alkoholu, který jim pomáhá zapomenout atd.) tak zdravotně (různá zranění, nechtěná těhotenství, pohlavní choroby, infekce s následkem úmrtí atp.).

3. 4 Program DDR v Demokratické republice Kongo

Program DDR byl v Demokratické republice součástí mírových dohod z roku 2002 (Child Soldiers International 2012: 111). DDR programy byly finančně podporovány Světovou bankou a programem MDRP (Multicountry Démobilization and Réintégration Program), který byl definitivně ukončen 30. června 2009⁴⁶ (MDRP 2009). Chyběl zde ale orgán koordinující DDR program, proto tuto roli zpočátku zastávala organizace UNICEF spolupracující s misí OSN MONUSCO, ale již v roce 2003 byla pro tento účel vytvořena vládní komise CONADER. Hlavním cílem této komise byla demobilizace přibližně 150 000 vojáků a 30 000 dětí a pomoci jim s návratem do běžného života (MDRP 2009).

⁴⁵ Pro ženy, které jsou odmítnuty, byla otevřena ženská centra. Ta se však nachází především ve větších městech a ženy se vzdálenějších vesnic se do nich bohužel nedostanou.

⁴⁶ Projekty DDR financované právě MDRP byly ukončeny na konci roku 2008.

DDR program v Demokratické republice stále pokračuje⁴⁷, jeho úspěšnost je však ohrožována řadou faktorů jako například nedostatek financí, pokračující konflikt na východě země, nedostatek účinné státní kontroly či beztrestnost ale také nepoctivé ověřování věku dětí (Child Soldiers International 2012: 111–112). Dne 4. října 2012⁴⁸ přijala vláda Demokratické republiky Kongo tzv. „Akční plán“, což naznačuje její snahu o ukončení rekrutace a využívání dětí v ozbrojených konfliktech (MONUSCO 2016). Pokud však nedojde v zemi k ukončení bojů, jsou snahy o úplné zastavení využívání dětí v ozbrojených skupinách marné.

⁴⁷ Jedním z úspěchů DDR programu je propuštění až 30 000 dětí v letech 2004 až 2006.

⁴⁸ Roku 2012 došlo k demobilizaci 587 dětí. Z tohoto počtu bylo 21 dětí z FARDC, 66 z M23 a zbytek byl součástí ostatních ozbrojených skupin. (Uhlířová 2015: 33)

4. Fenomén dětských vojáků v Ugandě

4. 1 Uganda od zisku nezávislosti

Uganda, stejně jako většina afrických států, se potýkala v minulosti s velmi vleklým konfliktem, jehož kořeny sahají již do období kolonialismu. Vlivem tohoto konfliktu se i zde zrodil fenomén dětských vojáků, který je spojován především s Konyho LRA.

Uganda byla v letech 1888 až 1962 spravována Velkou Británií. Po zisku nezávislosti na Velké Británii v roce 1962, se Uganda stala samostatným, federalistickým státem v čele s prezidentem, premiérem, který byl zároveň velitelem armády a parlamentem s 276 členy (Keitetsi 2004: 11). Brzy se však Uganda proměnila v zemi plnou chaosu a občanských válek a konfliktů, Indové versus místní africké obyvatelstvo či centrální vláda versus království Buganda⁴⁹ (Krampota 2010: 113).

Roku 1962 proběhly první volby. Tehdy se premiérem stal Milton Obote pocházející ze severní Ugandy. V roce 1966 přebírá veškerou moc v zemi jedna jediná strana, strana UPC. Následně se Obote se prohlásil za hlavu státu, zastával úlohu premiéra i prezidenta (Keitetsi 2004: 11–12). Uganda se tak stala státem se silným prezidentským režimem.

V roce 1971 došlo k úspěšnému vojenskému převratu, v jehož čele stál Idi Amin, který byl obyvateli zpočátku vnímán jako hrdina. Po tomto převratu se Amin stal diktátorem země pro příštích osm let. Aminovo působení v čele Ugandy se vyznačuje ekonomickým kolapsem, sociální dezintegrací a silným porušováním základních lidských práv.

„Charakteristickými rysy vlády a správy, které byly založeny, byly devalvace lidských životů, použití síly v sociálních interakcích, prezentace politických problémů mocenskými elitami jako v zásadě vojenské povahy, zmenšení prostoru a tolerance pro hospodářskou soutěž, zřeknutí se západního

⁴⁹ Království Buganda vzniklo v 18. století na jihu Ugandy a v období britského protektorátu mělo výjimečné postavení. Toto království kladlo důraz především na tradiční tribalismus, proto usilovalo o nezávislost na Ugandě.

typu vzdělávání a podnikatelských úspěchů jako kritéria pro vzestup v ekonomické a politické mobilitě a nadvláda ozbrojených sil nad civilními institucemi.“ (Řádková 2013: 39).

Aminova hrůzovláda byla ukončena tanzanskými vojenskými oddíly, jež byly podporovány ugandskou guerillou. Idi Amin uprchl v roce 1979 do exilu. Poté byla v zemi ustanovena provizorní vláda z Tanzanie. Obote se v roce 1980 vrátil a podařilo se mu, zajistit si většinu v ugandském parlamentu. DP (Demokratická strana) nejprve Oboteho podpořila, ale proti výsledkům voleb se postavil Yoweri Katuga Museveni⁵⁰. Aby dal Museveni najevo svůj nesouhlas, vytvořil NRM (Hnutí národního odporu) včetně ozbrojených složek nazývajících se NRA (Armáda národního odporu). Druhý režim prezidenta Oboteho byl svržen převratem, v jehož čele stál Tito Okello z kmene Acholi. Ale ani tento režim neměl dlouhého trvání.

Dne 26. ledna roku 1986 dobyla NRA Kampalu a prezidentem Ugandy stal Yoweri K. Museveni. Museveni nebyl pouze hlavou státu, ale také ministrem obrany. Tento post však později přenechal svému bratru Salimu Salemovi. Roku 1989 se v Ugandě konají první celostátní volby a členové Musevenihovo NRM získali skoro všechny čelní vládní posty.

„Musevenihovo vládu jedné strany popisuje řada pozorovatelů jako systém vykazující nejednu podobnost s Mussoliniho fašistickou bojovou stranou, která – jak známo – do své ideologie rovněž začlenila prvky komunismu. Jde o hnutí, které je do značné míry založeno na kultu osobnosti“ (Keitetsi 2004: 13).

V roce 2001 Museveni svůj prezidentský post znovu obhájil (Krampota 2010: 114), stejně tak i v roce 2006 a 2011. Stal se tak prezidentem na dalších pět let. Je známo, že Museveni se obklopuje lidmi, kteří při něm stáli při jeho začátcích a tvoří mu tak pevné jádro (Keitetsi 2004: 13). V roce 2005 byl

⁵⁰ Yoweri Museveni bojoval také proti režimu Idiho Amina.

v referendu zvolen návrat k multipartijnímu systému⁵¹ a prezident Museveni změnil ústavu, aby mohl být potřetí prezidentem (Klíma 2012: 536).

4. 2 Lord's Resistance Army (LRA) a Joseph Kony

Jako reakce na Museveniho vládu vznikla v zemi řada povstaleckých hnutí⁵², z nichž snad nejznámější je LRA⁵³ neboli Armáda božího odporu, která má údajně kořeny v křesťanském fundamentalistickém hnutí. LRA byla podporována Súdánem, na jehož území se nacházely některé z jejích základů.

V čele tohoto hnutí, které vzniklo jako reakce na svržení Tita Okelleho, stál Joseph Kony. Právě toto hnutí bývá nejvíce spojováno s problematikou dětských vojáků a zasáhlo do života mnoha ugandských obyvatel. Jedná se o nejdéle bojující povstaleckou skupinu v Africe (Klicperová 2011). Vznikla jako reakce na svržení prezidenta Tita Okella (z kmene Acholi) a nástup prezidenta Y. K. Museveniho roku 1986⁵⁴, tudíž hlavním cílem této Konyho LRA je svrhnout současného prezidenta Y. K. Museveniho a následně vytvořit „Boží království.“ Kony sám údajně věří, že to byl právě on, kdo byl vybrán, aby zastupoval Boha na zemi. Joseph Kony tedy usiloval o vytvoření teokratického státu, ve kterém jsou spojeny tradiční africké kultury, mystika kmene Acholi a křesťanské ideje⁵⁵. (Weiss 2007: 53)

Na severu Ugandy se nachází město Gulu, ve kterém je snad každý člověk poznamenán útoky Konyho LRA již od osmdesátých let. Své základny měla LRA také v Jižním Súdánu, odkud podnikaly časté útoky na Acholiland⁵⁶, poněvadž

⁵¹ V roce 1986 byla změněna ústava a zakázány politické strany, které byly dle Museveniho názoru zdrojem konfliktů.

⁵² Dalším hnutím, které se postavilo proti NRA bylo např. UPDA (Uganda People's Democratic Army).

⁵³ Do roku 1991 byl původním názvem LRA UCDA (Uganda Christian Democratic Army). (Latigo 2008: 88).

⁵⁴ Od počátku konfliktu, tedy od roku 1986 bylo uneseno 25 000 dětí. (Global Report 2008: 2)

⁵⁵ Joseph Kony sliboval, že povede zemi dle Deseti přikázání starého zákona.

⁵⁶ Acholiland byl oblastí na severu Ugandy, kterou tvořily distrikty Gulu, Pader a Kitgum.

nehrozilo takové nebezpečí jako v Ugandě. I přesto, že to súdánský prezident Omar Bašír odmítá, existuje mnoho svědectví, že súdánská vláda poskytovala povstalcům LRA zbraně a zásoby. LRA mimo Ugandu a Jižní Súdán působí také v Demokratické republice Kongo (Klicperová, Šilha, Šilhová 2011: 50).

O Josephu Konym není příliš informací, ale vypráví se o něm několik příběhů. Lenka Klicperová o něm na základě rozhovorů napsala, že se jedná o živoucí mýtus šířící kolem sebe strach. Soudržnost Konyho LRA spočívá v nevědomosti, strachu a trestech. Dle dalších z výpovědí se jedná o milého, přátelského či asketického člověka, který nepije ani nekouří a ve svém volném čase se věnuje dětem. Joseph Kony je mužem, jenž má dar umění přesvědčit. K manipulaci dětí nepotřebuje drogy ani alkohol, jako je tomu v Sieře Leone či Libérii (Klicperová, Šilha, Šilhová 2011: 53– 54).

„Jinak v LRA ale panují jednoduchá a přísná pravidla. Je zakázáno například mít vztahy, chodit na rande. Je zakázáno jíst vepřové, které je podle Konyho nečisté. Je zakázáno znásilňovat přímo ve vesnicích ženy. Nesmějí se zabíjet těhotné a kojící ženy (ty jsou při masakrech většinou poslány pryč). Když někdo uteče, zpravidla LRA podnikne útok na jeho rodnou vesnici, kterou kompletně zničí. Nepřežijí dokonce ani domácí zvířata a stromy či maniok na poli.“ (Klicperová, Šilha, Šilhová 2011: 54)

Sönke C. Weiss ve své knize *Poslouchej, zabíjej, nebo zemři*, popisuje Konyho z jiného pohledu. Údajně se jedná o malého, hubeného a nenápadného chlapce bez přátel, který nedokončil školu a není ani manuálně zručný. Je tedy pro rodiče spíše přítěží. Proto, když se jednoho dne Kony nevrátil domů, rodiče oslavují. (Weiss 2007: 18–19)

Dle knihy výše uvedeného autora, se Kony ocitl v ten správný čas na správném místě. Ujal se skupiny rebelů nazývajících se Hnutí Svatého ducha, ze severu, která byla právě poražena ugandskými vojáky a jejíž velitelka utekla do Keni. Právě tehdy dal Kony poraženým povstalcům novou naději, sílu a slib

vítězství Severu nad Jihem. Ti muži svého nového vůdce následují a Kony tak dá vzniku Armádě božího odporu (Weiss 2007: 20).

V letech 1988 až 2000⁵⁷ byl druhým nejdůležitějším mužem LRA Vincent Otti Lagony. Tento muž si během poměrně krátké doby získal pověst neskutečně brutálního a nesmlouvavého velitele. Své podřízené považoval pouze za prostředky k dosažení cíle a řídil se heslem, že každý je nahraditelný. V roce 1995 stál v čele útoku na vesnici Atiak, kde jeho armáda povraždila na 300 neozbrojených a nevinných civilistů. (Klicperová, Šilha, Šilhová 2011: 62).

Proběhlo několik pokusů o ukončení tohoto ugandského konfliktu. V roce 1993 proběhlo jednání mezi Betty Bigome⁵⁸ a LRA, ale po vypuknutí konfliktu roku 1994 se LRA přesunula na své základny do Jižního Súdánu. V roce 2002 zahájily ugandské vojenské oddíly, s podporou Jižního Súdánu, operaci proti LRA známou pod názvem Železná pěst, s cílem zničit základny LRA Jižního Súdánu. Konymu se však podařilo utéci. Důsledkem této operace byl návrat LRA na sever Ugandy a plánování mnoha odvetných akcí (Ssenyonjo 2005: 417). V letech 2002 až 2005 došlo vlivem předešlých akcí ke zintenzivnění bojů, tudíž i k většímu počtu únosů dětí. Dle organizace UNICEF bylo uneseno v tomto období až 12 000 dětí (UNICEF 2005).

V roce 2005 byl na Konyho a další generály vydán zatykač Mezinárodním soudním dvorem v Haagu za zločiny proti lidskosti⁵⁹ (Klíma 2012: 536). V roce 2006 bylo vyjednáno příměří mezi LRA a ugandskou vládou. LRA nakonec na tento pokus o mír odmítla a zaútočila na cíle ve Středoafričské republice (Klíma 2012: 536) a Demokratické republice Kongo⁶⁰ (Invisible

⁵⁷ V roce 2000 jej nechal Kony zřejmě odstranit. (Klicperová, Šilha, Šilhová 2011: 62).

⁵⁸ Betty Bigome byla ministryní pro severní Ugandu.

⁵⁹ Prezident Museveni se sám na konci roku 2003 obrátil na již zmíněnou instituci s žádostí, aby byly vyšetřeny události související s LRA. Výsledkem bylo vydání pěti zatykačů na osoby LRA včetně Josepha Konyho. (Allen 2006: 26 – 52).

⁶⁰ Když vyšlo v roce 2008 najevo, že Kony vůbec nehodlá mírovou smlouvu podepsat, rozhodla se Uganda, DRK, Súdán a Středoafričská republika k operaci proti LRA, která však nebyla úspěšná. Kony se však o plánované operaci dozvěděl a uprchl. Jeho odplatou byl útok na vesnice v DRK dne 24. prosince 2008. V prosinci 2009 se LRA opět připomenula čtyřdenním masakrem vesnice Makombo.

Children). Roku 2008 se LRA přesunulo do Středoafričké republiky. V důsledku operace Bleskový hrom došlo k rozdělení LRA na malé skupiny a rozptýlení se na území DRK, Jižního Súdánu či Středoafričké republiky. (Cakaj 2010: 4). V důsledku roztříštěnosti LRA do ostatních států, se členové LRA zabývají především vlastním přežitím nežli šířením Konyho ideologie. I přes vydaný zatykač na vůdce LRA je stále Kony předmětem pátrání.

Téměř dvě desítky let se o tento stát a jeho dění nikdo příliš nezajímal. Výrazněji do tohoto fenoménu dětských vojáků zasáhla až událost z listopadu roku 1996, kdy bylo uneseno 139 dívek ze školy Svaté Kateřiny v Aboke. Tehdy se podařilo jedné ze sester vzbudit zájem u prezidenta i OSN a tato situace se začala řešit. (Hronová 2014).

4. 3 Dětsí vojáci v Ugandě

Dnes již existuje několik svědectví bývalých dětských vojáků o tom, jaké hrůzy musely děti prožívat, od jejich odvezení od rodin. Heslem LRA je totiž: „*Zabij, nebo budeš zabit*“ (Klicperová, Šilha, Šilhová 2011). LRA unáší děti, dívky i chlapce, ve věku od osmi do čtrnácti let a následně z nich dělá dětské vojáky, nosiče či sexuální otroky.

Scénář je většinou stejný. Nejprve rebelové napadnou vesnici, kterou vyrabují a následně vyberou zajatce, kterými bývají většinou děti. Děti jsou k sobě navzájem přivázány a vydávají se na neskutečně dlouhý pochod, který trvá například čtrnáct dní. Jejich vůdci bývají často stejně staří nebo jen o pár let starší než nově unesené děti, dokonce i tyto velitelé byly kdysi unesenými dětmi. Během těchto pochodů plní děti především úlohu nosičů nákladu (jídlo, šaty, uhlí aj.), který rebelové ukořistili. Většinou jejich cesta končí na základně v Jižním Súdánu⁶¹. Ty děti, které přežijí pochod, ještě nemají zdaleka vyhráno, první dny

⁶¹ Příkladem může být základna Lubanga Tek, která je hlavním centrem Armády božího odporu.

v táborech často většina z nich nepřežije. Mohlo by se tedy říci, že pochod je první selekcí dětí vhodných pro jejich budoucí úlohu (Weiss 2007: 38).

Prvním úkolem nového dětského vojáka je zabití rodičů či jiného nejbližšího příbuzného. Tímto aktem má dojít k úplnému odtržení od rodiny a života před LRA. (Weiss 2007: 11–12). Pokud tak bylo učiněno, voják se nyní neměl kam vrátit, tudíž LRA se stala jeho novou rodinou. Dalším úkolem pro pravého dětského vojáka byl boj a následné zabití vládního vojáka. (Cakaj 2010: 7).

Mnohdy se nově unesené děti snaží o útěk, ale LRA na tyto pokusy odpoví svými tresty, například v podobě veřejného ubití k smrti či vyvraždění celé vesnice, ze které dítě pocházelo. Tudíž lze říci, že začlenění dítěte do rebelské skupiny se tak stává jedinou možností, jak přežít. Dle nejrůznějších výpovědí bývalých dětských vojáků byly praktiky LRA velice účinné a dětem tak nezbylo nic jiného než se vžít do „nového“ života. Je možné pozorovat, že LRA nepoužívá tyto praktiky pouze jako nástroj k začlenění ale také jako prostředek k upevnění této „rodiny“.

4. 4 Ženy a dívky v Ugandě

Vleklý konflikt v Ugandě postihl i v této zemi nejvíce ženy a děti. Mnohé ženy se staly vlivem války vdovami a mnoho dětí sirotky. Nyní se musejí samy ženy postarat o zbytek rodiny, vstávají brzy ráno a musejí sehnat obživu pro děti a večer jsou tak unavené, vystresované a frustrované, že mnohdy nemohou ani spát. I zde, v Ugandě, jsou snad nejvíce postižené právě dívky⁶², které zaujímaly, či stále ještě zaujímají díky sňatku⁶³ pozici manželek vojáků či služek samotného Konyho. Dle vnitřních pravidel LRA byla každá dívka doživotně přidělena jednomu z bojovníků jako majetek, nikdo jiný se jí nesměl dotknout (Nídr 2009), proto dívky strávily u LRA mnohem delší dobu než chlapci.

⁶² Přibližně 24 % dětských vojáků v Ugandě tvořily dívky.

⁶³ Sňatek byl v LRA termínem pro sexuální otroctví.

Jelikož zaujímaly většinou již zmíněnou pozici manželek, byly svoji původní rodinou či komunitou zamítnuty (Child Soldiers Global Report 2008: 2-3).

4. 5 Reintegrační programy v Ugandě

Reintegrační programy a tábory v Ugandě vznikaly od počátku 90. let⁶⁴ a některé z nich jsou stále v běhu. Programy se od sebe liší svým přístupem k bývalým dětským vojákům. Vznikly především v souvislosti se zvyšujícím se počtem dětí, kterým se podařilo z ozbrojené skupiny utéct, a potřebovaly pomoc.

Příkladem by mohl být program, jemuž se věnuje ugandská nevládní organizace GUSCO založena roku 1994 a snaží se pomoci s reintegrací unesených dětí (Veale, Stavrou 2003). Tato organizace má v oblasti Gulu od roku 1997 své reintegrační centrum a pomoc je věnována především psychické stránce oběti. World Vision je další organizací působící na území Ugandy již od počátku konfliktu. Svoji pozornost věnuje projektům různých oblastí – psychosociální pomoc, hygiena atd.

Dále jsou na území Ugandy, především na severu země, budovány uprchlické tábory, například kolem města Gulu, bohužel lidem, především dětem, nemohou poskytnout úplnou ochranu, proto se děti vydávají každý den do hlavního města. Díky World Vision⁶⁵ jsou zde postaveny stany, kde mohou tyto děti přespát, jelikož jsou pod ochranou ugandských vojáků. Ráno se tyto děti vydávají zpět za svými rodinami a doufají, že jsou v pořádku. (Weiss 2007: 12). Bohužel i tyto tábory se potýkají s několika problémy, především problémy související s hygienou. Nevybudovaná kanalizace je počátkem pro šíření

⁶⁴ World Vision War-Affected Children`s Program, GUSCO (Gulu Support the Children Organization) a KICWA (Kitgum Concerned Women Association). Dnes tyto organizace spolupracují s mnoha dalšími mezinárodními organizacemi, např. UNICEF či Save the Children.

⁶⁵ World Vision je největší světová dětská charita. Jejím posláním je vytvořit svět či prostředí, kde budou děti moci žít beze strachu.

nejrůznějších nemocí. Mnohé tábory nejsou schopné kapacitně uspokojit potřeby všech obětí.

Autor bakalářské práce na téma Konflikt v severní Ugandě Jiří Pasz měl možnost v rámci své cesty do Ugandy navštívit tábor Puranga: „*Tábor vyrostl kolem malého městečka, v němž jsou umístěna kasárna UPDF, jejíž vojáci poskytují obyvatelům alespoň minimální ochranu před rebely. V táboře bydlelo v té době zhruba 17 000 lidí na 1 km². Obydlí se rozkládala jižně vedle centra původního městečka po obou stranách silnice, jež vede dále severním směrem do města Kitgum. Obyvatelstvo tábora patřilo ke kmeni Acholi. Lidé, kteří zde utíkali před aktivitou LRA, postupně vystavěli přes 1 000 chýší, jež byly splácané z hlíny a vyztužené dřevěnými tyčemi a se slaměnou střechou. Většina obyvatel v těchto chýších přebývala již několik let. V chýších žilo průměrně 10 lidí ve velmi stísněných podmínkách.*“ (Pasz 2008: 55).

Také situace v Ugandě si vyžádala pozornost MDRP, díky jehož pomoci se podařila demobilizace 16 256 bývalých vojáků. Projekt MDRP byl zaměřen, především, na znovuzачlenění původně přibližně 15 300 bývalých vojáků do běžného života. Bohužel projekt byl ukončen roku 2007. V roce 2008 byl na žádost ugandské vlády Světovou bankou ustanoven alespoň speciální fond tzv. MDTF neboli Multi-Donor Trust Fund, jehož pomoc by měla plynout především na předešlý program MDRP a pomoci tak s reintegrací bývalým vojákům. (MDRP 2009).

Závěr

Fenomén dětských vojáků lze také nazvat fenoménem krutého psychického i fyzického násilí, které je pácháno na dětech jak rebelskými skupinami, tak i vládními jednotkami. Vzhledem k faktu, že dnes je na světě přibližně 300 000 dětských vojáků, ze kterých 120 000 připadá na africký kontinent, jsou africké státy na prvním místě ve využívání dětí v ozbrojených konfliktech. Proto je nutné tuto problematiku řešit na stejné úrovni jako ekonomické či politické problémy v rámci mezinárodního úsilí.

Vzhledem k rozsahu problematiky využívání dětí v ozbrojených konfliktech či válkách, zabývá se tato diplomová práce podrobněji problematikou dětských vojáků na africkém kontinentě se zaměřením na Demokratickou republiku Kongo a Ugandu. Cílem pro autorku práce byla tedy analýza problematiky dětských vojáků ve vybraných afrických státech, která povede k objasnění příčin vedoucích k rekrutaci dětských vojáků (tj. budou porovnány teoretické příčiny vedoucí k rekrutaci se situací v dané zemi), včetně porovnání dané problematiky v obou státech. K analýze i celkovému pochopení tohoto problému byly také nutné kapitoly věnující se historii využívání dětí v ozbrojených konfliktech či válce, příčinám i důsledkům rekrutace dětských vojáků či programům DDR (včetně zdůraznění toho, jak je velice důležité se více zaměřit na reintegraci dívek i žen a přístupnost programů všem bývalým dětským vojákům, ne pouze těm aktivně bojujícím) ale také historii a současné politické situaci v DRK a Ugandy.

Na příkladech Demokratické republiky Kongo a Ugandy je možné pozorovat možné příčiny vedoucí k rekrutaci, které jsou identické s teoretickými faktory, uvedené v první kapitole. Jsou jimi především špatná ekonomická situace země, v případě DRK, či politická nestabilita způsobená ideologií Josepha Konyho v Ugandě. Oba tyto faktory vedou k převratům, ozbrojeným konfliktům či válce a jsou tak „živnou půdou“ pro mnohdy až velmi násilnou rekrutaci dětských vojáků. V důsledku vyústění konfliktu jsou děti obětmi i bojovníky, ať

již přímo bojujícími, s kalašnikovky nebo mačetami v ruce či nepřímo (poslípčí, nosiči, špioni, sexuální otrokyně, kuchaři, sluhové atd.). Právě s konfliktem souvisejí i další příčiny tohoto problému, jako jsou ochrana, chudoba či ideologie.

Jak již bylo zmíněno v první kapitole této práce, způsoby rekrutace je možné rozdělit na nucené, dobrovolné a povinné. Na příkladech obou států je možné pozorovat velmi tenkou, či až téměř nepozorovatelnou, hranici mezi rekrutací dobrovolnou a nucenou, poněvadž k „dobrovolné“ rekrutaci dětských vojáků je využíváno především násilí, které mnohdy vyústí až k vraždění členů rodiny, komunity či vesnice.

Pokud by autorka práce měla shrnout porovnání problematiky dětských vojáků v Demokratické republice Kongo (DRK) a Ugandě, došla by k následujícím závěrům:

1. Jak v DRK, tak v případě Ugandy, je hlavním činitelem ozbrojený konflikt lišící se však ve své povaze. V DRK se jedná o stále přetrvávající konflikt⁶⁶, především na východě země, zapříčiněný nerostným bohatstvím, o které povstalecké skupiny soupeří. Zatímco v Ugandě se jednalo o konflikt založený na ideologii Josepha Konyho, který chtěl zavést teokratický stát fungující na Desateru a v němž by byl vůdcem.
2. V obou státech byly děti vystavené obrovskému psychickému i fyzickému tlaku, za účelem „dobrovolného“ podřízení se a zlomení, což má pro tyto děti nesmírné důsledky. Bývalí dětské vojáci se tak do konce života potýkají s psychickými poruchami v podobě depresí, poruch spánku atd. Dalšími trvalými následky jsou nemoci či zranění, která jim mnohdy brání v návratu do běžného života, jelikož například v důsledku amputace končetiny nemohou pracovat.
3. V obou případech jsou nejvíce postiženými a nejvíce trpícími oběťmi dívky a ženy, kterým mnohdy nepomohou ani reintegrační programy, protože se nemají kam vrátit. Jsou vyloučeny původní komunitou, rodinou či vesnicí. Proto dívky

⁶⁶ Děti se tak v tomto případě stávají snadno doplňitelnou levnou vojenskou silou.

zůstávají u dětských vojáků mnohem déle, raději totiž zůstávají u svých „manželů“. Tyto dívky se tak stávají matkami dalších dětských vojáků a jsou nejvíce postiženy pohlavními chorobami.

4. Dětské vojáky DRK i Ugandy se dopouštějí brutálního násilí na obyvatelstvu.

5. Zatímco v postižených oblastech Ugandy se obyvatelé pomalu navrací k životu před LRA,⁶⁷ konflikt v DRK stále trvá a vláda není schopna kontroly tak rozsáhlého státu jakým DRK je. Proto dochází stále k rekrutaci dětských vojáků a ke vzniku stále nových a nových povstaleckých skupin.

6. Tento bod úzce souvisí s výše uvedeným. V důsledku prozatímního klidu v Ugandě, jsou zde reintegrační programy více úspěšnější, zatímco v DRK se jedná o „začarovaný kruh“. Slabinou reintegračních programů obou států jsou programy zaměřené na reintegraci dívek a žen, u kterých nebývá reintegrace příliš úspěšná. Proto by si tyto programy zasloužily více pozornosti.

7. V obou státech hrají důležitou roli mezinárodní vládní i nevládní organizace, které se svými programy významně podílejí na pomoci bývalým dětským vojákům (programy zaměřené na zdravotní péči, vzdělání, psychologickou pomoc atd.) úspěšné reintegraci bývalých dětských vojáků do běžného života či snižování počtu dětských vojáků.

8. Na území obou států nalezneme vesnice, jejichž obyvatelé tvoří bývalí dětské vojáky, kteří nebyli přijati domů, ale nechtějí se vrátit zpět.

Z předešlých bodů je více než jasné, že dokud bude docházet k ozbrojeným konfliktům a válkám, bude i nadále existovat rekrutace dětských vojáků. V případě DRK je však snad téměř nemožné probíhající konflikt, který souvisí s nerostnými surovinami, zastavit, neboť poptávka po diamantech a coltanu, který je zapotřebí v elektrotechnickém průmyslu, stále trvá a jistě dlouho trvat bude.

⁶⁷ Přestože nebylo doposud dosaženo míru mezi povstanci a vládou, je v Ugandě poměrně klid. Snad je to způsobeno „rozprchnutím se“ dětských vojáků LRA do okolních států.

Smutné je, že k rekrutaci dochází i přes existenci tolika mezinárodních smluv týkající se ochrany práv dítěte, jakými jsou například *Úmluva o právech dítěte* z roku 1990, *Opční protokoly k Úmluvě o právech dítěte*, zejména *Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte a zapojování dětí do ozbrojených konfliktů*, z roku 2000, *Ženevské úmluvy včetně Dodatkových protokolů*, které byly doplněny naposled roku 2005. V neposlední řadě je dalším důležitým dokumentem i *Africká charta práv a blaha dítěte* z roku 1999, která je regionálním nástrojem, zabývající se specifickými problémy zdejších dětí, včetně problematiky dětských vojáků (African Charter on the Rights and Welfare of the Child 1990: 1). Přestože předešlý dokument byl postupně podepsán všemi africkými státy a téměř všemi⁶⁸ byl ratifikován, dochází stále k porušování dětských práv (African Charter on the Rights and Welfare of the Child 1990: 19).

Dle názoru autorky tkví chyba především v nedostatečném monitoringu obyvatel, nedostatečné dokumentaci a evidenci nově přichozích či narozených. Mnoho dětí proto nemá žádný dokument, ani ony samy mnohdy neznají svůj věk, udávající jejich věk a stanou se tak automaticky cílem povinných odvodů. Pokud by se tuto chybu podařilo vládám států napravit, mohla by evidence a dokumentace obyvatel pomoci k prevenci rekrutace dětských vojáků. Další možností prevence by také mohlo být zavedení povinné školní docházky, vlivem které by se dětem dostalo takového vzdělání, aby mohly nalézt své místo na trhu práce a nemusely tak vyhledávat dětské armády. V neposlední řadě by zcela jistě pomohla podpora programů souvisejících s prevencí, ochrana táborů, škol a mnoha dalších míst, kde je největší koncentrace dětí.

⁶⁸ Sedm států Africkou chartu práv a blaha dítěte ještě neratifikovalo – Středoafrická republika, DRK, Somálsko, Jižní Súdán, Tunisko, Svatý Tomáš a Princův ostrov a Saharská arabská demokratická republika.

Prameny a literatura

Prameny – Internetové zdroje

African union. 1990. „African Charter on the Rights and Welfare of the Child.“ Dostupné na: https://www.au.int/web/sites/default/files/treaties/7773-file-charter_en_african_charter_on_the_rights_and_welfare_of_the_child_addisababa_july1990.pdf (10. 1. 2015)

Cakaj, Ledio. 2010. „The Lord’s Resistance Army of Today. Enough Project, 1.10. 2010. Dostupné na: http://www.enoughproject.org/files/publications/lra_today.pdf (15. 4. 2015)

Canadian Mennonite. 2004. „Forgiveness in the face of barbarity: The story of John and Grace. Dostupné na: <http://legacy.canadianmennonite.org/vol11-2007/11-13/upclose.php> (12. 5. 2017)

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers. 2009. „Global Report 2008.“ Dostupné na: http://www.childsoldiersglobalreport.org/files/country_pdfs/FINAL_2008_Global_Report.pdf (10. 10. 2014)

Congo Pages. „Congo Geography.“ Dostupné na: congo-pages.org/geo.htm

Česká televize. 2011. „Volby v Kongu vyhrál Kabila, v zemi hrozí vlna násilí.“ Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1204471-volby-v-kongu-vyhral-kabila-v-zemi-hrozi-vlna-nasili> (15. 4. 2015)

„Deklarace práv dítěte.“ Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf> (20. 5. 2017)

Eurozprávy. 2013. „Fenomén syrské války: dětští vojáci.“ Dostupné na: <http://zahranicni.eurozpravy.cz/blizky-vychod/66881-fenomen-syrske-valky-detsti-vojaci/> (13. 11. 2015)

Heidelberg Institute for International Conflict Research Germany. 2012. „Conflict Barometer 2012.“ Dostupné na: http://www.hiik.de/de/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2012.pdf (5. 4. 2015)

Hronová, Tereza. 2014. „Dědictví Josepha Konyho: Uganda se znovu učí, jak obdělávat pole.“ In: *Idnes*. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/tereza-hronova-z-cloveka-v-tisni-o-dedictvi-teroru-a-detskyh-vojacich-josepha-konyho-v-ugande-ip9-/zahranicni.aspx?c=A140919_183604_zahranicni_im (30. 4. 2016)

- Human Rights Watch. 2005. „Colombia: Armed Groups Send Children to War.“ Dostupné na: <http://www.hrw.org/en/news/2008/02/21/colombia-armed-groups-send-children-war> (10. 10. 2014)
- Child Soldiers International (CHSI). 2016. „Where are there child soldiers?“ Dostupné na: <https://www.child-soldiers.org/where-are-there-child-soldiers> (20. 4. 2017)
- Jukl, Marek. 2005. „Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly.“ Dostupné na: <http://www.cervenkykriz.eu/cz/mhp/konvence.htm> (2. 1. 2015)
- Jukl, Marek. 2015. „Čím je mezinárodní trestní soud?“ Dostupné na: <http://www.cervenkykriz.eu/cz/mezinarsoud.aspx> (2. 1. 2015)
- Klicperová, Lenka. 2011. „Zabij, nebo budeš zabit! Příběhy dětských vojáků.“ In: *Lidé a země*. Dostupné na: <http://www.lidezeme.cz/clanek/zabij-nebo-budes-zabit-pribehy-detskych-vojaku> (10. 4. 2015)
- Kunová, Anna. 2013. „Armáda propustila 68 dětských vojáků, tisíce dalších v ní nadále slouží.“ In: *Rozvojovka*. Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1384-armada-propustila-68-detskych-vojaku-tisice-dalsich-v-ni-nadale-slouzi.htm> (12. 3. 2015)
- Machel, Graca. 1996. „Promotion and Protection of the Rights of Children: Impact of Armed Conflict on Children.“ In: *UNICEF*. Dostupné na: http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf (10. 8. 2014)
- Mánert, Oldřich. 2015. „Násilí v Dárfúru neutichá, vládní vojska pořádají „znásilňovací“ nájezdy.“ In: *Idnes*. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/sudansti-vojaci-a-znasilnovani-v-darfuru-fph-/zahranicni.aspx?c=A150218_155317_zahranicni_ert (20. 4. 2015)
- Maxová, Eva, V. 2015. „Afrika: Dětský voják má v ozbrojeném konfliktu své místo.“ In: *Vlastenecké noviny*. Dostupné na: <http://www.vlasteneckenoviny.cz/?p=33471>
- Nekola, Martin. 2016. „Kalašnikov místo míče: Svět dětských vojáků v Africe.“ In: *100+1 zahraničních zajímavostí*. Dostupné na: <http://www.stoplusjednicka.cz/detsti-vojaci-kalashnikov-misto-mice> (20. 4. 2017)
- Nídr, Tomáš. 2009. „Nebul a střílejte!“ In: *Rozvojovka*. Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/726-nebul-a-strilejte.htm> (30. 4. 2016)
- Novinky.cz. 2014. „Ve Středoafričské republice bojuje 6000 dětských vojáků dobuše utekl milion lidí.“ Dostupné na: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/323747-ve-stredoafricke-republice-bojuje-6000-detskych-vojaku-do-buse-utekl-milion-lidi.html> (30. 4. 2015)

„Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů“. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Umluvy/deti/opcni-protokol_o_Umluve_o_pravech_ditete.pdf (20. 5. 2017)

Pasz, Jiří. 2014. „Radostná nejistota současné Barmy.“ In: *Rozvojovka*. Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1533-radostna-nejistota-soucasne-barmy.htm> (12. 3. 2015)

Pravý prostor. 2014. „Krutost Islámského státu: Masové popravky, znásilnění, dětská vojáci a křesťany čeká smrt!“ Dostupné na: <http://www.pravyprostor.cz/krutost-islamskeho-statu-masove-popravky-znasilneni-detski-vojaci-a-krestany-ceka-smrt/> (30. 11. 2015)

Presl, Dominik. 2013. „Současná situace v Demokratické republice Kongo.“ In: *Pražský studentský summit*. Dostupné na: http://www.studentssummit.cz/data/1385328308132BGR_XIX_UNSC_II.df (10. 4. 2015)

Růžičková, Lenka. 2014. „Demokratická republika Kongo – další selhání OSN?“ In: *Rozvojovka*. Dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/68_ruzickova-dr-kongo.pdf (10. 4. 2015)

Šmolík, Vojtěch. 2014a. „Zapomenuté krize: Středoafriická republika.“ In: *Africký informační portál*. Dostupné na: <http://www.africkyportal.cz/clanky/zapomenute-krize-stredoafricka-republika> (10. 4. 2015)

Šmolík, Vojtěch. 2014b. „MINUSCA: Skončí modré přilby s konfliktem ve Středoafriické republice?“ In: *Africký informační portál*. Dostupné na: <http://www.africkyportal.cz/clanky/minusca-skocuji-modre-prilby-s-konfliktem-ve-stredoafricke-republice> (10. 4. 2015)

Týden. 2010. „Prokleté Kongo. Hromadné znásilňování na dohled jednotek OSN.“ Dostupné na: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranicni/afrika/hromadne-znasilnovani-na-dohled-jednotek-osn_179501.html (10. 4. 2015)

„Úmluva č. 182 o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce.“ Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1197/182.pdf> (20. 6. 2016)

„Úmluva o právech dítěte“. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf> (20. 5. 2017)

UNDPKO. United Nations Department of Peacekeeping Operations. 1999. „Disarmament, Demobilization and Reintegration of Ex-Combatants in a Peacekeeping Environment: Principles and Guidelines.“ Dostupné na: <http://www.un.org/Depts/dpko/lessons/DDR.pdf> (10. 2. 2015)

UNICEF. 2004. „Factsheet: Child Soldiers.“ Dostupné na: <http://www.unicef.org/emerg/files/childsoldiers.pdf> (20. 11. 2014)

UNICEF. 2012. „UNICEF zůstává ve Středoafričské republice.“ Dostupné na: <https://www.unicef.cz/aktualne/53815-unicef-zustava-ve-stredoafricke-republice> (15. 5. 2015)

United Nations. 2012. „Children and armed conflict: Report of the Secretary-General.“ Dostupné na: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2012/261 (10. 3. 2015)

United Nations. 2012. „DDR in peace operations and retrospective.“ Dostupné na: http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/DDR_retrospective.pdf (10. 3. 2015)

Veale, Angela, Stavrou, Aki. 2003. „Violence, reconciliation and identity: The reintegration of Lord's Resistance Army Child Abductees in Northern Uganda,“ Institute of Security Studies, South Africa. Monograph No. 92. Dostupné na: <http://www.isis.co.z9/pubsMonographs/No92/Contents.html> (10. 9. 2015)

Verhey, Beth. 2001. „Child soldiers: Preventing, Demobilizing and Reintegrating.“ In: *Africa Region Working Paper series*. No. 23. Dostupné na: <http://www.worldbank.org/afr/wpsúwp23.pdf> (15. 10. 2014)

World without Genocide. 2012. „Democratic Republic of Congo.“ Dostupné na: <http://worldwithoutgenocide.org/genocides-and-conflicts/congo> (10. 4. 2016)

Další internetové zdroje

Human Rights Watch (HRW). Dostupné na: <http://www.hrw.org>

Child Soldiers International (CHSI). Dostupné na: <http://child-soldiers.org>

Informační centrum OSN v Praze. Dostupné na: <http://osn.cz>

Invisible Children. Dostupné na: <https://invisiblechildren.com/>

The Children of the Nile (TCON). Dostupné na: <http://tcon-uganda.org/>

Multi-Country Demobilization and Reintegration Program (MDRP). Dostupné na: <http://tdrp.net/mdrp/index.php>

UNICEF. Dostupné na: <https://www.unicef.org/>

United Nations. Dostupné na: www.un.org

Literatura

Brown, Bertram, S. 2011. *Research Handbook on International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.

Codesria, Ibrahim, A. 2000. *Between Democracy and Terror: the Sierra Leone Civil War*. Dakar: Codesria.

Denov, Myriam, S. 2010. *Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gates, Scott, Reich, Simon. 2010. *Child Soldiers in the Age of Fractured States*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Gberie, Lansana. 2005. *A Dirty War in West Africa: The RUF and the Destruction of Sierra Leone*. Indiana: Indiana University Press.

Haufová, Pavlína. 2017. *Reintegrace dětských vojáků v procesu post-konfliktní rekonstrukce*. Mendelova univerzita v Brně: Diplomová práce.

Honwana, Alcinda. 2005. *Child Soldiers in Africa*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Horáková, Hana. 2007. *Národ, kultura a etnicita v postapartheidní Jižní Africe*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Hrabovský, Milan. 2011. *Rasová mytológia*. Bratislava: Kalligram.

Illiffe, John. 2001. *Afrika a Afričané. Dějiny kontinentu*. Praha: Vyšehrad.

Keitetsi, China. 2004. *Musela jsem zabít. Místo panenky mi dali pušku*. Praha: Motto.

Klicperová, Lenka, Šilha, Václav a Šilhová, Olga. 2010. *Afrika v nás I*. Praha: Mladá fronta.

Klicperová, Lenka, Šilha, Václav a Šilhová, Olga. 2013. *Afrika v nás II*. Praha: Mladá fronta.

Klíma, Jan. 2012. *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentu, regionů a států*. Praha: Lidové noviny.

Krampota, František, Preis, Jiří. 2010. *Perla, která se zvedá z prachu*. Plzeň: Nava.

Kuruc, Matěj. 2011. *Děťští vojáci a jejich situace v afrických zemích*.

Západočeská univerzita v Plzni: Bakalářská práce.

Lacina, Karel. 1987. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda.

- Lawson, Thomas, E. 1998. *Náboženství Afriky. Tradice v proměnách*. Praha: Prostor.
- Řádková, Michaela. 2013. *Postkoloniální státnost: Případová studie Ugandy*. Západočeská univerzita v Plzni: Bakalářská práce
- Singer, Peter, W. 2006. *Children at War*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Tesař, Filip. 2007. *Etnické konflikty*. Praha: Portál
- Uhlířová, Lucie. 2015. *Dětsí vojáci v Demokratické republice Kongo a jejich postavení v mezinárodním právu*. Univerzita Hradec Králové: Bakalářská práce.
- Waisová, Šárka a kol. 2007. *Atlas mezinárodních vztahů. Prostor a politika po skončení studené války*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Weiss, Sönke, C. 2007. *Poslouchej, zabíjej nebo zemři*. Frýdek-Místek: Alpress.
- Wessells, Michael. 2006. *Child Soldiers: from violence to protection*. Cambridge: Harvard University Press.
- Woods, Larry, J. 2010. *Military Interventions in Sierra Leone: Lessons from a Failed State*. Darby: Diane Publishing Company Darby.
- Záhořík, Jan. 2012. *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. Praha: Karolinum.

Přílohy

Joseph Kony

(Zdroj: Nekola 2016)

Dětský voják LRA

(Zdroj: TCON)

Thomas Lubanga

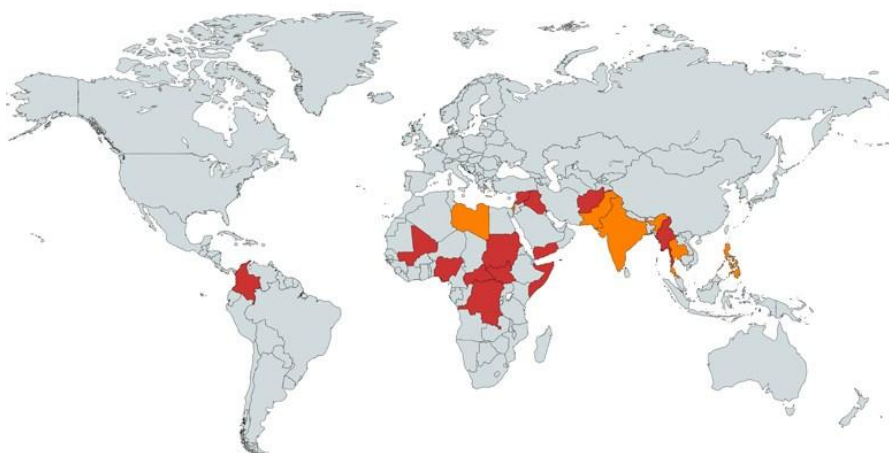
(Zdroj: Nekola 2016)

Oběti dětských vojáků, kterým se podařilo přežít

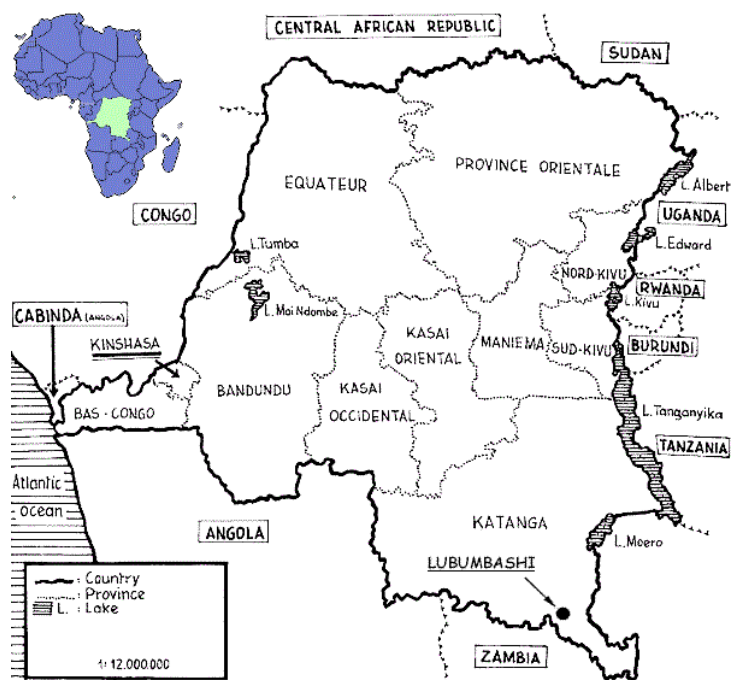
(Zdroj: Canadian Mennonite 2004)

Mapa ukazující výskyt dětských vojáků k roku 2016

(Zdroj: CHSI 2016)

Mapa území Demokratické republiky Kongo

(Zdroj: Congo Pages)